

ACTA MVSEI DEVENSIS

SARGETIA

XXXV - XXXVI

2007 - 2008

ISTORIE VECHĂ ȘI ARHEOLOGIE

Marian Cosac, Tiberiu Musca, George Murătoareanu, Loredana Niță, Florin Dumitru, Ionuț Iurea	O nouă așezare preistorică în Subcarpații de Curbură (sat Adâncă – comuna Gura Ociței, jud. Dâmbovița) Un nouveau habitat préhistorique dans le village Adâncă, Département de Dâmbovița	11
Iohana Nichita	Cronologia relativă a culturilor neolitice din zona Olteniei The evolution and succesion of Neo-Eneolithic cultures	25
Marius Barbu	Arheologie experimentală. Confecționarea uneltelor preistorice din piatră cioplită Arhéologie expérimentale. L'exécution des outils préhistoriques de la pierre cassée	47
Constantin Nichitean, Coralia Maria Jianu	Minerit aurifer pe Crișul Alb, în zona Baia de Criș – Căraci – Țebea Gold mining on the Criș Alb River (Baia de Criș, Căraci, Țebea)	98
Mircea Gligor	Premisele geografice privind dezvoltarea comunităților dacice timpurii pe Mureșul mijlociu și în sud-estul Munților Apuseni The geographical premises concerning the development of early dacian communities in the middle part of Mureș River and in the south-eastern part of the Apuseni Mountains	115
Gică Băeștean	Despre apeductele de la Porolissum About the aqueducts of Porolissum	138
Mihai Chiriac	Scurte considerații asupra monumentelor funerare din Bazinul Târnavelor în Epoca Romană Short considerations about the funerary monuments from the Târnava Basin in the Roman Age	151
Daniela Muntean	Considerații asupra elementului autohton în limba română Considérations sur l'élément autochtone dans la langue roumaine	169

ISTORIE MEDIEVALĂ

Vasile Mărculeț	Un posibil guvernator al Themei Paristrion – Paraduna von din deceniul 4 al secolului al XI-lea: Leon Chalkotoubes, <i>strateg istrian</i>	187
	Un probable gouverneur du Thème Paristrion-Paradounavon de la 4 ^e décennie du XI ^e siècle: Léon Chalkotoubès, <i>stratège histrien</i>	
Vasile Mărculeț	Considerații cu privire la limbile utilizate în realizarea tranzacțiilor comerciale din cadrul coloniilor genoveze de la gurile Dunării la mijlocul secolului al XIV-lea	194
	Considerations concernant les langues utilisées dans la réalisation des transactions commerciales dans les colonies génoises des bouches du Danube au milieu du XIV ^e siècle	
W. Kovács András	Administrația Comitatului Hunedoara în Evul Mediu .. The county authorities of Hunedoara County in the Middle Ages	203
Vasile Ionaș	Urbariul Băii de Criș din anul 1754 (I)	241
	The inventory of Baia de Criș in 1754 (I)	
Mariana Borcoman	Meșteșugari și comercianți din Plasa Rupea	253
	Artisans and merchants of Rupea placement	
Octavian Tătar	Transilvania identitară a secolelor XV- XVI	260
	The question of identity of Transylvania in the fifteenth-sixteenth centuries	
Ioan Ovidiu Muntean Delaroșcani	Nicolae Sindea alias Ciocănești de Roșcani	282
	Nicolae Sindea alias Ciocănești of Roșcani	
Aurelia Cozma	Sibiu, oraș european	294
	Sibiu, la ville européenne	
Constantin Nichitean, Coralia Maria Jianu	Minele de aur Băița – Crăciunești. Repere de istorie The Băița – Crăciunești gold mines - historical guidelines	310
Nicoleta David	Funcțiile strategică și culturală ale Țării Zarandului Les fonctions stratégiques et culturelles du Pays de Zarand	326

Dan Ivănuș	Câteva considerații asupra colecției de sigilii a Muzeului Brukenthal - Muzeul de Istorie din Sibiu Quelques considerations sur la collection de sceaux du Musée Brukenthal - Le Musée d'Histoire de Sibiu	336
Din Petre	Călătoriile împăratului Iosif al II-lea în Transilvania. Discurs și reprezentare Les voyages de l'empereur Joseph II ^{ème} en Transylvanie. Discours et représentation	350
Gheorghe Anghel	Asemiul fortificației din Alba Iulia în timpul Revoluției de la 1848-1849 Le siège de la forteresse d'Alba Iulia pendant la Révolution de 1848-1849	357
Viorel Vânătoru	Starea de spirit a populației din Câmpeni oglindită într-un document din 1854 L'état d'esprit des habitants de Câmpeni illustré dans un document de 1854	397
Dan Demșea	Avocatul Lazăr Petco în mișcarea națională românească din părțile Băii de Criș, ale Devei și ale Aradului (1835-1895) – contribuții Lazar Petco dans le Mouvement National (1835-1895)	400
Camelia Stanciu, Adrian Stroia	Evoluția demografică a comunității românești în localitatea Romos (1850-1920) Demografische Entwicklung der Rumänischen Gesellschaft aus Romos (1850-1920)	422
Roxana Gabriela Nicola	Considerații privind implicarea unor personalități și societăți culturale hunedorene pentru menținerea limbii române în administrație și școli 1860-1918 ... Considerations on the involvement of personalities and cultural societies of Hunedoara County to maintain the Romanian language in administration and schools in 1860-1918	433
Elenuța Mărioara Vânătoru	Corporațiunea foștilor grăniceri nobili din Dobra (1860-1950) La corporation des anciens garde-frontières mobiles de Dobra (1860-1950)	440

Marius Bârlianu	Biserica greco-catolică din Scaunul Orăștiei între 1867-1914	451
	The Greek-Catholic Church in the District of Orăștie between 1867-1914	
Marius Bârlianu	Evoluția școlii românești din Scaunul Orăștiei între 1867-1914	475
	The evolution of the romanian school in the District of Orăștie between 1867-1914	
Camelia Stanciu, Adrian Stroia	Din activitatea parohiei greco-catolice Romos (1879-1900)	492
	Aus der Taetigkeit der Griechisch-katolischen Pfarrgemeinde Romos (1879-1900)	
Camelia Stanciu	Scurt istoric al corpului pompierilor voluntari din Orăștie	501
	Kurze hystorische hinsicht der freiwilligen Feuerwehr aus Bross	
Camelia Elena Vulea	Învățământul elementar confesional greco-catolic. Fonduri școlare hațegane în a doua jumătate a secolului al XIX-lea – începutul secolului XX	509
	Elementary confesional greco-catholic education. School funds in Hațeg in the second half of the 19 th century – the beginning of the 20 th century	
Carmen Barna	Considerații privind învățământul primar confesional greco-catolic din Valea Jiului în perioada 1867-1918 (II)	516
	Considerations on primary religious Greek-Catholic education in Jiu Valley during 1867-1918 (II)	
Ioan Bejinariu	János Ferencz Fetzer colecționar și arheolog amator din Sălajul sfârșitului sec. XIX - începutul sec. XX	534
	János Ferencz Fetzer - antiquities collector and amateur Archaeologist from Sălaj county to the end of the XIX ^{-th} - beginning of the XX ^{-th} century	
Olimpiu Manuel Glodarenco	Aspecte navale ale ieșirii Turciei din Primul Război Mondial	540
	Naval aspects of Turkey out of world war	
Ioan Alexandru Bărbat	Un jeton inedit descoperit la Orăștie	546
	Endeckt einen Neuen token zu Orăștie	

Ioachim Lazăr	Contribuția românilor din Zarand la înfăptuirea Marii Uniri din 1918 The contribution of the romanian people of Zarand to the achievement of the Great Union of 1918	552
Ioachim Lazăr	Participarea românilor din ținutul Orăștiei la realizarea Marii Uniri din 1918 The participation of the romanians from Orăștie Country side to the accomplishment of the Great Union of 1918	567
Maria Basarab	Însemnări ale protopopului greco-catolic Ioan Ienea despre cetățile dacice din Munții Orăștiei Les notes de l'archiprêtre uniaste Ioan Ienea sur les cités des daces de Monts d'Orăștie	586
ISTORIE CONTEMPORANĂ		
Adela Herban	Gavril Todica (1877-1946) – un astronom cu veleități europene Gavril Todica (1877-1946) – un astronomer with european ambitions	591
Viorel Vânătoru	Unificarea legislativă și administrația locală în județul Hunedoara după Marea Unire Unification of legislative and local administration in Hunedoara county after the Great Union	607
Gherghina Boda	Încoronarea de la Alba Iulia din 15 octombrie 1922 oglindită în documente hunedorene The coronation of Alba Iulia since 15 october 1922 reflected by the Hunedoara documents	614
Ronald Hochhauser	Două „bătrâne doamne ale căilor ferate”, adevărate comori, aflate în custodia depoului C.F.R. Oradea ... Deux locomotives à vapeur trouvées dans la garde du dépôt des Chemins de Fer Roumains Oradea	621
Lavinia Gheorghe	„Astra dobrogeană” punte de legătură între români „Astra dobrogeană” („Astra of the Dobrudja”), a link between the romanians	626
Ioachim Lazăr	Din corespondența lui Victor Ioan Opreșiu cu Ion Mușlea (1935-1966) From Victor Ioan Opreșiu's correspondence with Ion Mușlea (1935-1966)	645

Maria Cristina Ploscă	Activitatea AGRU în protopopiatul greco-catolic al Jiului The General Society of Uniate Romanians	659
Elenuța Mărioara Vânătoru	Aspecte privind dictatura regală din România (1938-1940) manifestate în județul Hunedoara Aspekte betreffend die königliche Diktatu in Rumänien (1938-1940) bekundet im kreis Hunedoara	663
Valeriu Giuran	Considerații privind acțiunile militare ale armatei III române în cel de-al doilea război mondial, campania din est, în perioada 17 septembrie - 18 noiembrie 1942, premergătoare Consideration sur les actions militaires de l'arme III roumaine pendant la deuxième guerre mondiale, campagne de l'est, de periode 17 Septembre - 18 Novembre 1942, avant de la bataille de la boucle de Don	668
Valeriu Giuran	Documente privind participarea armatei române din sud-vestul Transilvaniei în cel de Al Doilea Război Mondial, în perioada 21- 30 septembrie 1944 Documents sur la paticipation de l'armee roumaine dans le sud-ouest de la Transilvanie pendant la deuxième guerre mondiale, du 21 au 30 Septembre 1944	678
Florin Stan	Considerații privind activitatea organizațiilor sioniste din România în timpul celui de-al Doilea Război Mondial Considérations concernant l'activité des organisations sionistes de Roumanie pendant la deuxième guerre mondiale	715
Gherghina Boda	Aspecte politice din Ținutul Pădurenilor în perioada anilor 1944-1945 reflectate de ziarul „Zori Noi” Political frames of „Ținutul Pădurenilor” between 1944-1945 reflected by the journal „Zori Noi”	724
Din Petre	Patriarhul Justinian Marina între „salvator” și „conformist” în Biserica Ortodoxă Română The Patriarch Justinian Marina between „saviour” and „conformist” in Romanian Orthodox Church	731

Costin Scurtu	NATO și armata română	740
	NATO and the Romanian army	

CULTURĂ, ARTĂ, ETNOGRAFIE, MUZEOLOGIE

Ileana Dârja	Tipărituri aldine inedite în colecția Bibliotecii Naționale a României - filiala Batthyaneum din Alba Iulia	751
	Editions aldines inédites dans la collection de la filiale Batthyaneum Alba Iulia de la Bibliothèque Nationale de Roumanie	
Ioan Oros	Cărți și proprietari – un binom simbolic sau despre statutul donatorului	761
	Books and owners, a simbolic binome or about the status of the donator	
Georgeta Deju	Cărți didactice în spațiul hunedorean: două manuale de învățare a limbii maghiare din perioada dualismului austro-ungar.....	787
	Les livres didactiques dans l'espace du département de Hunedoara: deux manuels scolaires pour apprendre la langue hongroise pendant la période de dualisme de l'Autriche-hongrie	
Ștefan Viorel Papp	Situația învățământului din Țara Zarandului în perioada 1918-1923. Activitatea Consiliului Dirigent al Transilvaniei	802
	La situation de l'enseignement du Pays de Zarand dans la période 1918-1923. L'activité du Conseil Dirigent de la Transsylvanie	
Ionela Simona Mircea	Despre bibliotecile satești în lumina unui document din perioada interbelică	825
	About the libraries of the villages in light of a document from the interwar period	
Cornel Crăciun	Considerații privind realizatorii seriei cinematografice „Liceenii”	838
	Considérations au sujet des réalisateurs de la série cinématographique „Les lycéens”	
Dan Ivănuș	Matrițe pentru medalii din colecția Muzeului de Istorie Sibiu – Casa Altemberger	853
	La collection des sceaux et estampilles du Musée Brukenthal Sibiu - <i>La Maison Altemberger</i>	

Doina Ionescu	Valori artistice păstrate la biserica „ <i>Sf. Nicolae</i> ” din satul Peștera (jud. Hunedoara)	858
	Artistic values stored in the church of Saint Nicholas in Peștera village	
Camelia Gabor	Redescoperirea unei personalități – Marcel Olinescu	867
	Re-discover of Marcel Olinescu	
Daniel I. Iancu	Măgureni – un sat părăsit. Prezentare generală și considerații demografice	873
	Măgureni – an abandoned village. Introduction and demographic considerations	
Lucian Petru Lăcătuș	Ortodoxie și mentalități rurale	881
	Orthodoxy and rural attitudes	
Daniel I. Iancu	Anul expozițional 2008 la Muzeul de Etnografie și Artă Populară Orăștie	900
	Exhibition 2008 year on Ethnography and Popular Art Museum of Orăștie	
Corina Bejinariu	Muzeul în contextul preocupărilor legate de prezervarea patrimoniului cultural imaterial	905
	The museum in the context of preservation activities of the intangible heritage	

RECENZII

Vasile Bozga	Adela Herban, <i>România – Vatican. 1939-1950. Relații diplomatice</i> , Deva, Tipografia „Astra”, 2008, 646 pagini	913
Oana Cornelia Tutilă	Doina Benea, <i>Edificiul de cult roman de la Praetorium (Mehadia)</i> , Editura Excelsior Art, Timișoara, 2008, 207 p. (inclusiv 1 hartă, 54 fig. și 12 planșe)	918
Daniel I. Iancu	Gudor Kund Botond, <i>Istoricul Bod Péter (1712-1769)</i> , cu o prefață de Iacob Mârza, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2008, 584 p.	921

Comitatele s-au aflat mereu în atenția cercetării istorice, indiferent dacă a fost vorba de studii de geografie istorică, istorie socială sau arhondologie, realitate de altfel pusă foarte bine în lumină de un material recent, care realizează nu doar o sinteză a rezultatelor anterioare, ci identifică deopotrivă obiectivele viitoare ale analizării structurilor comitatense în evul mediu.¹

Arhondologia medievală a comitatului Hunedoara a făcut obiectul unor cercetări întreprinse de către Mór Wertner (1849-1921), cel care în 1901 publica prima listă a comiților și juzilor nobiliari din comitatul amintit², lucrare urmată nu

* Textul de față reprezintă o versiune extinsă a unui material conceput pentru a-l omagia pe prof. Nicolae Edroiu la împlinirea a 70 de ani. – Lucrare realizată în cadrul Societății Muzeului Ardelean din Cluj, cu sprijinul „Programului de cercetare a Academiei Maghiare de Științe pentru sprijinirea cercetărilor de hungarologie (MTA Határon Túli Magyar Tudományosságért Ösztöndíjprogram) și Programul Național de Cercetare Științifică din Ungaria (Országos Tudományos Kutatási Alapprogram, K 78324 TRT).

¹ Tringli, *Megyék*, p. 487–518. Câteva concluzii ale studiului merită a fi rezumate aici. Comitatele au fost unități teritoriale administrative, organizate de către regalitate probabil încă din secolul al XI-lea. În evoluția comitatelor medievale (limita cronologică superioară asumată de cercetarea maghiară fiind anul 1526) se deosebesc – cu noțiuni create de cercetarea istorică din secolul al XIX-lea – două mari perioade: cea a comitatelor „regale” (1) și respectiv a comitatelor „nobiliare” (2). Comitatele regale au fost instituții care cuprindeau sistemul castrelor regale, cu roluri preponderent militare și înglobau cetățile regale, domeniile cetății și locuitorii de acolo (militari numiți iobagii castrelor, *iobagiones castri* și agricultori numiți *castrensi*), dar și proprietari privați liberi, laici și eclesiastici. Centrul comitatului a fost cetatea de pământ a cărei nume în mai multe cazuri deriva din cel al primului comite care a devenit apoi și numele comitatului. Comitele, pus în funcție de către rege, aveau inițial autoritate doar asupra locuitorilor de pe domeniile cetății, iar proprietarii privați intrau sub autoritatea judecătorească directă a regelui, ulterior, din secolul al XIII-lea a juzilor regali numiți de multe ori *bi-locchi*, desemnați câte doi pentru fiecare comitat. O altă instituție, menită să asigure soluționarea litigiilor tuturor locuitorilor laici ai unui comitat, a fost congregația comitatensă, adunare ținută întotdeauna din porunca regelui de către un reprezentant al acestuia. Autoritatea teritorială a acestor două instituții regale (și nu comitatense) se suprapunea însă cu teritoriul unui comitat. Proprietarii privați dintr-un comitat își îndeplineau obligațiile militare sub conducerea demnitarului regal pus în fruntea domeniului cetății, comitele, chiar dacă nu i se supuneau din punct de vedere judecătorec. Desființarea treptată a sistemului castrelor regale a dus în secolul al XIII-lea la apariția comitatelor nobiliare. În urma acestei evoluții au apărut juzii nobiliari în procesul de judecată de la scaunul de judecată al comitelui, iar locțiitorul comitelui, comitele curial (*comes curialis*) a fost înlocuit (în Ungaria) de către vicecomite, care nu va mai fi ales dintre oamenii legați de sistemul castrelor regale, ci dintre familiarii comitelui. Etimologia termenului maghiar de jude nobiliar, *szolgabíró* ('iudex nobilium') arată că acesta a fost de fapt un jude care îl ajuta pe comite (*szolgáló* însemnând 'auxiliar, ajutător'); de la apariția termenului putându-se vorbi despre existența comitatului nobiliar. Apariția juzilor nobiliari s-a produs după ce juzii regali au devenit tot mai puțini importanți, devenind subordonați ai comitelui.

² Wertner Mór, „Hunyadmegye legrégebbi tisztkara (A XV. század végéig)”, în *A Hunyadmegyei Történelmi és Régészeti Társulat Évkönyve* (Déva), 11, 1900, p. 58–69 (în continuare: Wertner, *Hunyadmegye tisztkara*).

peste mult timp și de arhondologia mai multor comitate din Ungaria pentru secolul al XIV-lea³. După o pauză de aproape un veac, Pál Engel (1938–2001) realiza în 1996 o arhondologie a Ungariei medievale care conține și lista comiților comitatului aflați în funcție în perioada 1301–1457.⁴ În ceea ce privește funcționarea propriu-zisă a comitatului hunedorean singura lucrare este geografia istorică a lui Dezső Csánki (1857–1933), care se referă și la funcționarea comitatului⁵.

I. Comiții. Comiții celor șapte comitate transilvănene (Solnocul Interior, Dăbâca, Cluj, Turda, Hunedoara, Alba, Târnava) erau numiți în funcție de către demnitarul regal pus în fruntea Transilvaniei, voievodul.⁶ La început însă comiții comitatelor probabil nu erau supuși voievodului, supunerea acestora realizându-se ulterior, în mod treptat. Faptul că inițial în listele de demnitari ai documentelor regale solemne apar câteodată chiar alături de voievod și comiți ai comitatelor din nordul Transilvaniei, ar fi o dovadă în acest sens.⁷ Extinderea puterii voievodului asupra întregii Transilvanii se încheie odată cu obținerea definitivă și a funcției de comite al întregului comitat Solnoc (1263). Ulterior, voievodul va ajunge să numească el însuși comiții comitatelor transilvănene;⁸ un document regal din

³ Wertner Mór, „Adalékok a XIV. századbeli magyar világi archontológiához”, în *Történelmi Tár*, 7, 1906, p. 583–609 și 8, 1907, p. 1–69, 161–198, 327–354 (comit. Hunedoara: p. 14); Wertner Moritz, „Siebenbürgens Komitatsbeamtenkörper bis zum Ende des vierzehnten Jahrhunderts”, în *Archiv des Vereines für siebenbürgische Landeskunde*, Neue Folge, 29, 1899, p. 236–311 (comit. Hunedoara: p. 255–256).

⁴ Engel, *Archontológia*, vol. I, p. 248.

⁵ Csánki, vol. V, p. 245–249.

⁶ La data de 1. I. 1499 vicevoievodul Transilvaniei, Petru Szentgyörgyi (1499–151) adresa un mandat comitatului Turda, prin care anunța nobilimea de acolo despre numirea în funcție a doi familiari ai săi (DL 65442). Doc. citat de către Mályusz, *Az erdélyi társadalom*, p. 31, 91 (nota nr. 117).

⁷ În jurul anului 1164: *Eustach* comite de Dăbâca, *CDHung*, vol. IX/7, p. 634 = *RegArp* nr. 106, DF 200001; în 1183: *Gallus* comite de Cluj, *HOKm*, vol. I, p. 2 = *AUO*, vol. VI, p. 148 = *RegArp* nr. 138 (de autenticitate îndoielnică) = DF 282699, în 1201: *Paznan* comite de Cluj, *CDHung*, vol. II, p. 388 = *RegArp* nr. 194 = DL 40; *RegArp* nr. 195 = *HOKm*, vol. V, p. 5 = DL 61124). Din datele enumerate ar rezulta, pe de o parte, că la început comiții comitatelor transilvănene erau demnitari cu poziție similară cu cea a comiților din Ungaria, iar pe de altă parte, se poate concluziona că teritoriile administrate de ei nu erau supuse autorității voievodului. Deoarece după secolul al XIII-lea comiții ardeleni dispar din listele de demnitari, se poate conchide că pe mai departe ei nu mai sunt numiți în funcție de către rege, ci de voievodul Transilvaniei. Însă *Gallus*, comitele comit. Cluj (1183) poate fi identificat foarte probabil cu *Gallus* comitele de Alba Iulia (în jurul anului 1177: *comes Albensis Ultrasilvanus*, *AUO*, vol. I, p. 69–70 = *RegArp* nr. 128 = DF 206822), iar *Eustach*, comite de Dăbâca (1164) este aceeași cu *Eustachius*, voievodul Transilvaniei, amintit într-un document din perioada domniei regelui Béla al III-lea ([1176–1196]: *HOKm*, vol. VII, p. 20 = *CDTrans*, vol. II, nr. 12). De aici reiese că până la sfârșitul secolului al XII-lea voievodul (care deținea și funcția de comite al comitatului Alba) a reușit să obțină controlul a cel puțin două comitate din Transilvania nordică.

⁸ Pentru perioada secolelor XI–XII singura sursă cu privire la extinderea teritoriului controlat de voievod o reprezintă listele de martori și mai apoi de demnitari din protocolul final al privilegiilor regale, deoarece primele documente care conțin informații ce vizează activitatea voievodului sunt târzii, după anul 1210. (1211, după V. 7: *CDTrans*, vol. I, nr. 38; 1215: *CDTrans*, vol. I, nr. 83). Voievozii *Eth* (în 1200), apoi *Gyula* (în 1201) sunt amintiți ca fiind și comiți de Alba (*woiwoda et comes Albe Transsilvane*. Vezi 1200: *Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae ac Sclavoniae*, vol. II, colle-

timpul domniei regelui Ștefan al V-lea (1270–1272), o piesă însă de autenticitate îndoielnică, păstrat doar fragmentar, menționează comiți ardeleni ai voievodului, semn că aceștia ar fi fost deja cu toții supuși demnitarului.⁹

Prin urmare, asemeni vicevoievozilor, comiții comitatelor erau numiți în funcție de către voievod,¹⁰ care, odată cu instalarea sa în fruntea Transilvaniei primea practic și cele șapte funcții de comite din voievodat.¹¹ El nu a exercitat efectiv aceste funcții, desemnând în schimb comiți din rândul familiilor săi; această realitate explică faptul că uneori aceștia sunt menționați și ca vicecomiți.¹² Comiții comitatelor din Transilvania nu erau prin urmare instituți de către rege, cum era în cazul celor din Ungaria; tocmai din acest motiv ei erau considerați comiți de rang inferior. În multe cazuri, în Ungaria, comiții sunt în primul rând mari demnitari, care dețin și o funcție de comite. Rangul comiților din Transilvania era echivalent cu cel al vicecomiților din Ungaria,¹³ deoarece în Ungaria vicecomiții erau desemnați direct de către comite.

Atât în Ungaria cât și în Transilvania, comiților le revenea de regulă și funcția de castelan, funcție prin care (conducând direct o cetate din teritoriul

git et digessit T. Smičklas, Zagrabiae, 1904, p. 358 = *RegArp* nr. 189 = DF 286751; 1201: *HOkm*, vol. V, p. 5 = *RegArp* nr. 195 = DL 61124). După 1201 voievozii vor avea și funcția de comite de Alba, dar găsindu-se de obicei în afara hotarelor Transilvaniei, vicevoievodul este cel care a preluat probabil încă în secolul al XIII-lea funcția de comite al aceleiași comitat. Cât privește restul comitatelor, treptat au intrat și acestea sub controlul voievodului. În 1214 voievodul *Jula* a fost pentru scurt timp comite de Solnoc (1214: *Jvla woywoda et comite Zounukiensi*, vezi *ÁUO*, vol. XI, p. 128–129 = *RegArp* nr. 289 = DF 256502. – 1214: *Jula voiauoda et Zounukiensi comite*, vezi *ÁUO*, vol. VI, p. 368 = *RegArp* nr. 290 = DL 69). Din 1263 toți voievozii purtau titlul de comiți ai Solnocului (pentru prima dată: 1263. V. 3: *Ladislao voyauoda Transiluano, comite de Zonuk*, vezi *MES*, vol. I, p. 485). – Pentru datele citate și problematica extinderii puterii voievodale vezi Kristó Gyula, *A feudális széttagolódás Magyarországon*, Bp., 1979, p. 116–117.

⁹ *CDTrans*, vol. I, nr. 292 = DF 243677 [1270–1272]. La fel, în 1342, voievodul Toma Szécsényi (1321–1342) amintea comiții *săi* de comitate: *contra quem coram nobis, vicevoivoda nostro, vel comitibus nostris parochialibus et officialibus, specialiter coram comite nostro parochiali comitatus Albensis, nunc et pro tempore constitutis agitur* (*CDTrans*, vol. II, nr. 91 = DL 73648, 1342. V. 8).

¹⁰ Engel, *Archontológia*, vol. I, p. 246; Gábor, *A megyei intézmény*, p. 183.

¹¹ Cf. *Csánki*, vol. V, p. 637.

¹² Comiții comitatelor transilvănene erau de fapt *vicecomiții* voievodului. Exemple pentru variația termenilor de *comes* și *vicecomes*: Dominicus Szomordoki, vicecomite de Cluj (DJAN Cluj, Arh. Muz. Ard., Arh. de rudenie a fam. Bánffy, DF 260962, 1446. IX. 13; *WassLt* nr. 438, DF 252959, 1448. IV. 30), comite al aceleiași comit. (*WassLt* nr. 439, 1448. VIII. 13, DF 252957); Franciscus [Páznádi] (1446–1452) diacul, comite de Hunedoara (DL 29482, 1446. VI. 29); vicecomite de Hunedoara (DJAN Brașov, Arh. or. Brașov, Privil. et instrum. publ., DF 246945 = *Ub*, vol. V, p. 335–336, 1452. I. 18); Michael Bádoki, comite al comitatului Dăbăca (DL 62904, 1475. V. 30), vicecomite de Dăbăca (Arh. de rudenie a fam. Bánffy, DF 260809, 1475. XI. 21).

¹³ Engel, *Archontológia*, vol. I, p. 246; Mályusz, *Az erdélyi társadalom*, p. 32. – Referitor la comiții comitatelor din Ungaria a se vedea: Holub József, „A főispán és alispán viszonyának jogi természetét. Adatok középkori vármegyei közigazgatásunk történetéhez”, în *Emlékkönyv Fejérpataky László életének hatvanadik, történetírói működésének negyvenedik, szemináriumi vezetőtanárságának harmincadik évfordulója ünnepére*, Bp., 1917, p. 186–211.

comitatului) dispunea efectiv de prerogative executive.¹⁴ Odată cu schimbarea voievodului în Transilvania – potrivit regulilor familiarității – comiții erau revocați din funcție.¹⁵

Comitele comitatului Hunedoara nu apare însă nici în listele de martori, iar mai apoi, nici în listele de demnitari din documentele regale emise în secolele XII–XIII.¹⁶ În veacul al XIV-lea, de la prima lor mențiune explicită (1333) și până în prima jumătate a secolului al XV-lea, comiții hunedoreni au fost totodată și castelani al cetății regale Deva¹⁷, o funcție importantă, ocupată din voința voievodului.¹⁸ Uneori, ca de exemplu în 1390, comiții Stephanus și Iohannes Aranyi purtau pe lângă funcția de castelan al Devei și pe cea de castelan al Hațegului. În alte cazuri, precum în 1413, comitele Gyula Kakas de Kaza este amintit doar cu funcția de castelan al Hațegului. De pe la mijlocul secolului al XV-lea comiții comitatului sunt amintiți ca purtând funcția de castelani ai cetăților Deva și Hunedoara. Astfel, dintre comiții Mathias Rápolti (1439–1446) și respectiv diacul Franciscus Páznádi (1446) primul deținea funcția de castelan al Devei (1446–1458), iar cel din urmă era castelanul cetății Hunedoara (1446–1454). Potrivit lui Csánki, cei doi trebuie considerați de fapt vicecomiți ai comitatului, deoarece comitele comitatului trebuia să fi fost de fapt proprietarul (privat) al cetății Hunedoara, pe atunci Ioan (Iancu) de Hunedoara, de altfel și voievod al Transilvaniei (1441–1446),¹⁹ și care, la o dată anterioară anului 1444, devenise și proprietar al cetății Deva,²⁰ având astfel dreptul de a numi doi castelani în funcția de (vice)comite al Hunedoarei.²¹ Acesta este de altfel și particularitatea cea mai de seamă a comitatului Hunedoara, mai exact faptul că de pe la mijlocul secolului al XV-lea, comitele, totodată și castelan al Hunedoarei, este numit în funcție de către stăpânul particular al cetății menționate, nu de către voievodul Transilvaniei, fiind totuși subordonat acestuia. În timpul lui Matia (1458–1490), Deva a devenit din nou cetate regală,²² dar funcția de comite al comitatului nu a mai fost asociată acestei cetăți, ci cetății Hunedoara, rămasă în propri-

¹⁴ Engel Pál, „Honor, vár, ispánság. Tanulmányok az Anjou-királyság kormányzati rendszeréről”, în *Századok*, 116, 1982, nr. 5, p. 900. – Holub, *op. cit.*, p. 193–195.

¹⁵ Holub, *op. cit.*, p. 193–195.

¹⁶ *Györffy*, vol. II, p. 295. – În perioada 1192–1235 nici unul dintre demnitarii importanți enumerați în listele de demnitari, nu a purtat funcția de comite al comitatului Hunedoara, semn că acest comitat nu avea o semnificație politică deosebită. De altfel, în această perioadă documentele rețin doar numele acelor comiți care deținea în primul rând o demnitate majoră la nivelul regelui, cf. Nógrády Árpád, „Magistratus et comitatus tenentibus». II. András kormányzati rendszerének kérdése”, în *Századok*, 129, 1995, nr. 1, p. 168–169.

¹⁷ Engel, *Archontológia*, vol. I, p. 299–300.

¹⁸ Csánki, vol. V, p. 248.

¹⁹ Engel, *Archontológia*, vol. I, p. 15.

²⁰ 1447: DL 29789, citat de Engel, *Archontológia*, vol. I, p. 299; DL 37622 (1453. VI. 21); DL 37629 (1456. IV. 28).

²¹ Csánki, vol. V, p. 248; Rusu, Adrian Andrei, „Castelani din comitatul Hunedoara în secolul al XV-lea”, în *Studia Universitatis Babeș-Bolyai. Historia*, 26, 1981, fasc. 1, p. 13.

²² Fejér Georgius, *Genus, incubabula et virtus Joannis Corvini de Hunyad*, Budae, 1844, p. 231, citat de Engel, *Archontológia*, vol. I, p. 299.

etatea familiei Huniade, motiv pentru care însuși Matia trebuie privit drept comitele cetății – potrivit lui *Csánki* – până în jurul anului 1479, moment din care demnitatea respectivă revine fiului său, Ioan Corvin.²³ (De fapt, Matia i-a donat lui Ioan Corvinul cetatea Hunedoara cu întreg domeniul în 1482, porunca de introducere în stăpânire numindu-l pe donatar drept comite al comitatului).²⁴ Într-adevăr, după 1477, comiții comitatului au fost de-a lungul întregului ev mediu castelani ai Hunedoarei (cu o singură excepție: în 1492 comite a fost castelan al cetății Deva,²⁵ probabil deoarece cetatea a făcut pentru scurt timp obiectul unei zălogiri²⁶). Cetatea Hunedoara a revenit apoi și a rămas în posesiunea lui Ioan Corvinul până la moartea sa din 1504,²⁷ el numind (vice)comiții comitatului. Această stare de fapt este confirmată de porunca regelui Vladislav al II-lea (1490–1516) din 15 iunie 1493, adresată nobilimii și oamenilor de orice stare din comitat, prin care ordonă ca ei să-l recunoască comite pe Ioan Corvinul, proprietarul cetății Hunedoara, deoarece demnitatea de comite (*honor comitatus*) aparține de un anumit timp proprietarului cetății.²⁸ Castelanul cetății, Iohannes Bikli (1494–1495, 1496–1498, 1500–1503) a fost comite al comitatului Hunedoara deoarece în mod evident a fost familiarul lui Ioan Corvin, apoi pentru că deținut cu titlu de zălog, din 1498 (împreună cu Petrus Pogány de Cseb, camerier regal, comite de Pozsony)²⁹, cetatea Hunedoara căreia îi era atașată și funcția de castelan.³⁰ Tot în 1498 Vladislav al II-lea a emis un mandat adresat nobilimii din comitatul Hunedoara și din districtul Hațeg, prin care dă de știre că a ordonat comitelui Iohannes Bikli (*comes vester*) urmărirea răufăcătorilor din comitat, iar când acesta a vrut să execute ordinul, atât el, cât și vicecomitele său, s-au lovit de împotrivirea unor nobili locali. Din acest motiv regele a poruncit nobilimii să-l recunoască pe Bikli drept comitele lor și să se supună scaunului său de judecată.³¹ Iohannes Bikli a rămas comitele comitatului și în anii

²³ *Csánki*, vol. V, p. 248. – Un document al regelui Matia din 1471. VIII. 27. se adresează castelanilor din Hunedoara cu formula „castelanii noștri” (Rusu, Adrian Andrei, „Documente inedite privitoare la comitatul Hunedoara în secolul al XV-lea”, în *Sargetia*, 15, 1981, p. 100 = *Bathyanium*, col. generală, DF 277574).

²⁴ DL 37652 (1482. IV. 8, MOL reg.) și 37653 (1482. IV. 8, MOL reg.), citat de Pataki, *Hunedoara*, p. XIX și *Csánki*, vol. V, p. 47, 246.

²⁵ Mai târziu însă castelanii cetății Deva nu poartă și funcția de comite al comitatului (1494. VII. 16., DL 30935, citat de *Csánki*, vol. V, p. 247).

²⁶ *Csánki*, vol. V, p. 48; Rusu, *Castelani*, p. 20.

²⁷ Pataki, *Hunedoara*, p. XIX.

²⁸ „quia honore fati comitatus ... aliis temporibus ad castrum Hwnyad pertinuisse at spectasse ... mandamus fidelitatis vestre ut etiam deinceps fidelem nostrum illustrem dominum Iohannem de Corvinum ... pro vestro comite tenere et observare, eidemque ac hominibus ... et castellanis suis in ipso castro Hwnyad constituti per ipsum scilicet ad hoc deputatis in omnibus licitis et consuetis more alias consueto obedire et obtemperare ac ipsorum iudicio et iudicatu astare necnon ea que nomine nostro iusserint, facere modis omnibus debeatis” (DL 37679, 1493.VI. 15), cotă citată de *Csánki*, vol. V, p. 247.

²⁹ DL 37718 (1498. V. 24).

³⁰ *Csánki*, vol. V, p. 248.

³¹ „tamen ex significatis eiusdem intelleximus, nonnulli essent ex vobis, qui contra ipsum comitem insurrexissent et cernices contra ipsum errexissent, neque ad sedem iudicariam prout moris est,

următori, probabil până la moartea stăpânului cetății, Ioan Corvinul (†12. X. 1504), nu însă fără unele tensiuni. Printr-un mandat din 28 iulie 1504, la cererea lui Ioan Corvin, regele Vladislav al II-lea porunca lui Petru Szentgyörgyi, jude al curții regale și voievod al Transilvaniei (1498–1510), să ia din mâna lui Bikli, fostul castelan al Hunedoarei, cetatea ocupată în mod abuziv și să o restituie proprietarului de drept.³² Menționarea în unele cazuri chiar înainte de 1504, și a altor comiți în afară de Bikli (instituit în funcție de către Ioan Corvinul) – ca de exemplu comitele Zacharias de Felpes în 1500 – s-ar putea explica prin faptul că aceștia erau de fapt vicecomiți, fără ca documentele să reflecte explicit această diferență. După moartea fără urmaș a fiului lui Ioan Corvinul, Cristofor (†17. III. 1505), regele Vladislav al II-lea a donat în 1506 cetatea și domeniul Hunedoara Beatricei de Franșepân, văduva lui Ioan Corvinul și fiicei sale Elisabeta.³³ Porunca regelui din 21 decembrie 1506 adresată nobilimii hunedorene cuprindea o înștiințare despre această donație, dar și îndemnul ca ei să se supune castelanului cetății, ce urmează să fie numit de către donatari, deoarece dregătoria de comite (*honor illius comitatus*) ține de cetate.³⁴ După moartea Elisabetei (primăvara anului 1508), văduva a rămas singura proprietară a castelului și a domeniului. În 1509 Beatrice s-a căsătorit cu marșgraful Gheorghe de Brandenburg, care, odată cu moartea soției, survenită în primăvara anului 1510, a devenit proprietarul domeniului.³⁵ La scurt timp după acesta, regele a donat lui Gheorghe cetatea Hunedoara cu domeniul aparținător,³⁶ poruncind din nou nobilimii comitatului supunere față de noul comite – funcție care ține de cetate (*honor comitatus illius Hunyadiensis, ut scitis ad castrum Hwnyad hucusque semper tentus fuerit*) – respectiv față de vicecomiții numiți de el.³⁷ Cetatea și domeniul a rămas în proprietatea marșgrafului până în 1534.³⁸

Comiții, cel puțin în secolul al XIV-lea, cât timp erau familiari ai voievodului, nu erau judecați la scaunul de judecată comitatens: potrivit reglementării lui Toma Szécsényi din anul 1342, ei puteau fi chemați în judecată în fața unui for superior, cel voievodal.³⁹ Între atribuțiile comiților, potrivit mandatului regal din 1498 deja citat, se regăsesc urmărirea hoților, tâlharilor, a falsificatorilor de mone-

venire vellent" ... „mandamus ut sicuti hactenus ita etiam imposterum [!] prefatum Iohannem Bykly tamquam comitem vestrum revereri ac eius iudicio et iudicaturi stare atque sedem vestram iudicariam more alias solito frequentari debeatis" DL 37719 (1498. VII. 20, MOL reg.), citat de Csánki, vol. V, p. 247.

³² DL 37765 (1504. VII. 28), citat de Csánki, vol. V, p. 249.

³³ DL 37794 (1506. XII. 8), ediția doc.: Pataki, *Hunedoara*, p. 132–138.

³⁴ „illius comitatus Hwnyadiensis ad castrum Hwnyad tentus fuit", DL 37802 (1506. XII. 21), citat de Csánki, vol. V, p. 248.

³⁵ Pataki, *Hunedoara*, p. XXII.

³⁶ DL 37870 (1510. III. 22), ediția doc.: Pataki, *Hunedoara*, p. 141–144.

³⁷ DL 37894 (1512. II. 25), ediția doc.: Pataki, *Hunedoara*, p. 155

³⁸ Pataki, *Hunedoara*, p. XXII.

³⁹ „si comites nostri parochiales alicui comprovinciali nobili debitores aut culpabiles extiterint, ratione debiti vel offensionis ipsorum ad nostram evocari possint presentiam iudicariam se emendare" (CDTrans, vol. II, nr. 91 = DL 73648, 1342. V. 8).

de, a răufăcătorilor de tot felul și aplicarea unei pedepse cuvenite⁴⁰. Totodată, comiții Hunedoreni au avut sarcini în apărarea Transilvaniei⁴¹ și conduceau trupele comitatense: comitele Petrus Patócsi, castelanul cetății Hunedoara (1516) a fost din însărcinarea voievodului comandantul trupelor comitatense în 1516⁴², misiune încredințată poate doar pentru că purta și funcția de castelan. În Transilvania de altfel (cel puțin în secolul al XIV-lea), chemarea la oaste se făcea nu separat, pentru fiecare comitat, ci mandatul se adresa întregii nobilimi⁴³, contingentele comitatense fiind probabil conduse de către voievodul Transilvaniei.⁴⁴ Uneori, ca în cazul lui Bikli, cunoaștem abuzuri în exercitarea puterii: în anul 1499 de pildă, nobilimea comitatului s-a plâns regelui pentru arestări ilegale⁴⁵.

La fel ca în alte comitate transilvănene, și în Hunedoara sunt amintiți, pe lângă comite și vicecomiți⁴⁶. Vicecomitele nu era ales, ci era instituit în funcție de către comite⁴⁷, servindu-i acestuia drept locțiitor în orice împrejurare, o stare de fapt surprinsă de altfel de către modul de formulare a mandatelor adresate comitatelor (*comiti vel vicecomiti et iudicibus nobilium*). Uneori chiar vicevoievodul purta funcția de comite al comitatului Hunedoara: astfel vicevoievodul Iohannes Rédei (1468–1472) a fost și comite între 1468–1469, alături de Christophorus Körei (*de Kere*).⁴⁸ Faptul că în fruntea comitatului au stat vremelnici doi comiți, se explică, probabil, prin nevoia de împărțire a atribuțiilor⁴⁹. Fenomenul nu este unic, fiind întâlnit în alte

⁴⁰ În 1498, regele Vladislav al II-lea amintea, într-un mandat adresat nobilimii comitatului Hunedoara și a districtului Hațeg, că a ordonat comitelui Iohannes Bikli „*ut ipse ubique in illo comitatu fures, latrones, falsarum monetarum cutores et alios flagitiosos homines faceret perquiri et pena condigna affici*” (DL 37719, 1498. VII. 20).

⁴¹ Regele Vladislav al II-lea către Bikli: „*ea que tibi prefatus wayuoda noster in facto defensionis partium illarum Transsilvanarum et aliorum certis negotiorum nomine nostro dixerit facere et exequi debes et tenearis*” (DL 37185, 14[99]. II. 9).

⁴² „*ex speciali mandato domini waywode Transsiluanensis etc. belliductor gentium comitatus predicti Hunyadiensis presentis exercitus*”: DL 47094 = *HunyadmÉvk*, 5, 1887–1888, p. 101–102 (1514).

⁴³ *TelOkl*, vol. I, p. 158–159 = (1367. XII. 15).

⁴⁴ *Decreta 1301–1457*, p. 420 (1432/1433).

⁴⁵ Regele Vladislav al II-lea către Bikli: „*intelleximus ex rumoribus ad nos delatis, qualiter tu nobiles illius comitatus pluribus modis gravamares et impedires et aliquos ex eisdem captivares*” (DL 37185, 14[99]. II. 9).

⁴⁶ La doar o lună după menționarea vicecomiților Zacharias Pestesi și Georgius Bojtori (DL 29568, 1496. II. 6) apare comitele Iohannes Rohodi (DL 46336, 1496. III. 8), iar apoi din nou vicecomitele Georgius Bojtori (DL 46352 = *HunyadmÉvk*, 1, 1880–1881, p. 72, 1496. VI. 7).

⁴⁷ Unicul caz cunoscut de numire a vicecomitelui de către comite, este din comitatul Cluj: DL 27031 (1[4]67. VI. 4), citat de către *Csánki*, vol. V, p. 637. – Vicecomitele este familiarul comitelui și în Hunedoara (DL 37719, 1498. VII. 20).

⁴⁸ DL 45325 (1468. X. 25) = *HunyadmÉvk*, 5, 1887–1888, p. 96–97 (cu data greșită: 1478. X. 20); DL 45359 (1469. VII. 3). – Alte exemple: vicevoievozii Transilvaniei purtau funcția de comite al comitatului Alba (Engel, *Archontológia*, vol. I, p. 247); vicevoievodul Transilvaniei, Lorand Lépes (1415–1438), comite al comit. Târnava (*Ub*, vol. IV, p. 528, 1434. VII. 23).

⁴⁹ Exemple din comit. Hunedoara pentru doi comiți în fruntea comitatului: DL 73785 = *TelOkl*, vol. I, p. 223 (1390. I. 26); DJAN Cluj, Arh. fam. Barcsay, DF 280909 (1439. III. 10); DL 29482 (1446. VI. 29); Arh. Naț. Slovacă, Arh. centrală a fam. Révay, 87/1/12, DF 260282 (1481. VIII. 14);

comitate unde se regăsesc concomitent mai mulți comiți; un fapt care în mod cert reflectă valoarea politică inferioară a acestei demnități, motiv pentru care comiții își îndeplinesc efectiv și personal atribuțiile; în secolul al XIV-lea, spre deosebire de veacul următor, vicecomiții sunt regăsiți foarte rar în izvoare.⁵⁰ Formula documentară evocată mai sus nu implică existența permanentă a vicecomiților în administrația comitatensă. Cert este însă faptul că, pentru a-și îndeplini slujba, comiții recurgeau la proprii familiari.⁵¹

Comitele și juzii hunedoreni, asemănător omologilor lor din alte comitate, primeau o cotă parte (o treime, 1468) a amenzilor aplicate cu ocazia judecăților⁵²; în 1390 este amintit chiar un *tributarius* al lor⁵³. Ei colectau și alte gloabe din comitat, ce reveneau, de exemplu, voievodului sau vicevoievodului, colectare care se făcea – potrivit unei decizii voievodale din 1342, în mod obligatoriu în prezența unuia dintre cei doi juzi.⁵⁴

În ceea ce privește originea lor, comiții și vicecomiții hunedoreni nu sunt neapărat nobili din comitatul respectiv. Voievodul, sau chiar vicevoievodul puteau să pună în fruntea comitatului familiari străini locului.⁵⁵

II. Juzii nobiliari. Juzii nobiliari erau aleși de către nobilimea comitatului, probabil anual, dar ei rămâneau în funcție de regulă o perioadă mai lungă.⁵⁶

Sacerdoțeanu, „Două acte hațegane”, în *ARMSI*, Seria III, Tom. XVIII, 1935–1936, p. 220–221 (1492. V. 8); DL 30965 (1505. VII. 1), etc. – Doi „vicecomiți”: DJAN Cluj, Arh. Muz. Ard., Arh. fam. Bethlen de Iktár, DF 255032 (1467. VII. 21); DJAN Cluj, Arh. Muz. Ard., Arh. din Ciumbrud a fam. Kemény, DF 280952 (1477. V. 27); DL 45773 (1479. III. 16).

⁵⁰ În 1448 în fruntea comit. Turda sunt patru (!) comiți (DL 74105 = *TelOkl*, II. 34, 1448. III. 4), la 1462, în comit. Cluj trei comiți (DF 260989 = Varjú E.–Iványi B., *Oklevéltár a Tomaj nemzetségbeli losonczy Bánffy család történetéhez*, vol. II (A Tomaj nemzetségbeli losonczy Bánffy család története), Bp. 1928, p. 50–52, 1462. III. 17), cf. Mályusz, *Az erdélyi társadalom*, p. 32. – Comit. Solnocul interior, în 1452, doi vicecomiți: (DJAN Cluj, Arh. Muz. Ard., Arh. de rudenie a fam. Bánffy, DF 260971–260972, 1452. VIII. 9); în 1455 doi comiți (DL 74130, 1455. X. 8), la fel ca în 1468 (DL 62892 = *Ub*, vol. VI, p. 348, nr. 3636, 1468. VIII. 17) etc.

⁵¹ În 1514 sunt amintiți familiari și un scrib al comitelui Petrus Patócsi (DL 47094 = *HunyadmÉvk*, 5, 1887–1888, p. 101–102).

⁵² DL 63051 = *ZsOkl* IV. nr. 751. (1413. VI. 13); DL 45325 = *HunyadmÉvk*, 5, 1887–1888, p. 96–97 (1468. X. 25, publicat cu data greșită: 1478. X. 20).

⁵³ DL 73785 = *TelOkl* I. p. 223 (1390. I. 26). –

⁵⁴ Voievodul Toma Szécsényi enunța ca „[...] *nec exactor iudiciorum nostrorum, vicevoivode nostri aut comitum nostrorum parochialium sine iudice nobilium vel eius homine in nullo comitatu procedere possit, de iudicis vero exactis iudices nobilium iuxta antiqua consuetudinem portionem habere possint*” (*CDTrans*, vol. II, nr. 91 = DL 73648, 1342. V. 8).

⁵⁵ Mályusz, *Az erdélyi társadalom*, p. 32. – Comiți și vicecomiți din familia hunedorene: fam. Arany (cu trei membri); Balog (*de Alpesthes*), Bojtóri, Dédácsi, Felpestesi (*de Nemethy*), Folti, Gáldi, Kéméndi, Kisbarcsai, Polyeni, Rápolti, Zalasdi; din afara comitatului, sau de origine necunoscută: Bekes, Bikli, Dengelegi, Horvát, Kakas (kazai), Kis, Körei, Laki, Magyi, Mátéházi, Nagy, Patócsi, Páznádi, Rédei, Remetei, Rohodi, Saul, Szentimrei, Temesvári, Török, Vajcai, Vajcai, Vízközi, Zagyvafői.

⁵⁶ Tringli, *Megyék*, p. 509; Art. 2 din legea din 1435 și art. 9 din legea din 1486 (citare de Tringli); Gyurkovits György, „A’ megyei tisztviselők, főképen szolgál Birák’ választása hajdankorban”, în *Tudományos Gyűjtemény*, 25, 1841, vol. 7, p. 54–55 (citare de C. Tóth Norbert, „Lehetőségek és felada-

Alegerea se făcea din rândul familiilor influente din comitat. Până la mijlocul secolului al XIV-lea se folosea în documente, pe lângă numele juzilor nobiliari, titlul onorific de *comes* (care nu are nici o legătură cu demnitatea de comite). Ulterior această asociere dispăre, poate și din cauza faptului că de pe la mijlocul secolului al XIV-lea juzii nobiliari erau selectați din rândul micii nobilimi, ai cărei membri de multe ori dețineau doar o singură sesie.⁵⁷ Spre deosebire de comiți, juzi nobiliari hunedoreni fac parte, fără excepții, din mici familii nobiliare din comitat.⁵⁸

Pe parcursul evului mediu întotdeauna au existat concomitent doi juzi nobiliari. O excepție pare să fie consemnată la 1431 într-un document în care constituie un document din 1431, în care sunt amintiți patru juzi, dar textul în cauză este foarte probabil fals.⁵⁹

Juzii participau în mod obligatoriu la ședințele scaunului de judecată; în 1433 unul dintre ei nu s-a prezentat la acest for pentru că era bolnav (*propter quandam suam infirmitatem*); nu se știe dacă într-un asemenea caz excepțional ședința

tok a középkori járások kutatásában”, în *Századok*, 141, 2007, nr. 2, p. 400). – Este greșită afirmația potrivit căreia juzii nobiliari ar fi fost aleși de către congregația voievodală; pentru această opinie a se vedea: Tagányi Károly, *Megyei önkormányzatunk keletkezése*, Bp., 1899 (*Értekezések a történeti tudományok köréből*), p. 18. În documentul din 1288, invocat de către Tagányi (*CDTrans*, vol. I, nr. 437 = DF 277193, 1288. VI. 8), vicevoievodul Ladislau de Sănmartin (1288–1291), emitentul actului, judecă la Turda alături de comitele de Cluj și de alți trei nobili, reprezentanți ai nobilimii locale (*iudices per regnum Transsilvanum constituti*). Cei trei nobili însă nu pot fi considerați juzii nobiliari ai comitatului Cluj. – Recent, un studiu atrăgea atenția asupra importanței cercetării juzilor nobiliari comitatensi: Rűsz Fogarasi Enikő, „Juzii nobiliari în societatea medievală transilvăneană”, în *Studia Universitatis Babeş-Bolyai. Historia*, XLIX, 2004, p. 17–25.

⁵⁷ Tringli, *Megyék*, p. 509

⁵⁸ Fam. Alpestesi, Aranyi, Bácsi, Bencefi (*de Pesthes*), Berecki, Bíró (*de Hosdath*), Bíró (*de Pesthes*), Czászár (*de Zenthgerg*), Csanádfi (*de Pestes*), cu trei membri; Czászár (*de Zenthgerg*), Csikós (*de Haro*), Csolnokosi, Csuka (*de Haro*) cu trei membri; Folti, Furka (*de Keresthwr*), Gergelyfi (*de Hosdad*), Harói trei membri; Horvát (*de Haro*), Hosdátii patru membri; Kéméndi patru membri; Keresztűri doi membri; Kis (*de Haro*), Kisbarcsai, Kónya (*de Alpesthes*), Lógó (*de Alpestes*), Lozsádi, Macskási (*de Bakay*), Naláci, Szentgyörgyi, Veres (*de Keresthur*).

⁵⁹ Bibl. Acad. Rom. Cluj, Arh. Muz. Ard., Kemény, *Diplomatarii Transsilvanici Appendix*, vol. III, p. 121, copie din sec. al XIX-lea (1431. V. 15) = *Țara Hațegului*, p. 86 (nr. 66). Amintirea, fără nume, a patru juzi nobiliari și faptul că originalul documentul s-a păstrat doar într-o copie modernă a contelui József Kemény (1795–1855), ridică problema autenticității. – În 1520 însă, într-un document a cărui autenticitate nu poate fi pusă la îndoială, apare „*nos magister Paulus de Barcha, prothonotarius Transsilvanus necnon Ladislaus de Folth, Gaspar Matskassy de Bakay, Nicolaus de Kemend, Michael de Kisbarcha, iud. nobilium comitatus Hwnyadiensis*” [etc.]. Dacă *iud. nobilium* are sensul de „*iudex nobilium*” și nu „*iudices nobilium*”, înseamnă că doar ultimul dintre ei avea funcția de jude nobiliar (DJAN Cluj, Arh. Muz. Ard., Arh. fideicomisionară a fam. Jósika, DF 257630, 1520. IX. 20). Această situație din urmă este mai verosimilă, deoarece documentul nu a fost emis în locul obișnuit al scaunelor de judecată din această perioadă, Băcia, ci la Bărcea, posesiunea familială a unuia dintre emitenți, protonotarul Barcsai (probabil în casa lui), iar pe de altă parte, într-un document comitatens emis ceva mai devreme (la 19 VI. 1520), dintre cei enumerați doar Michael Kisbarcsai (1516–1520) apare cu funcția de jude nobiliar (împreună cu Petrus Berecki de Haró, vezi DJAN Cluj, Arh. Muz. Ard., Col. Török Bertalan, DF 244563). Într-un document comitatens posterior, emis la 25 IX. 1520, apar din nou doi juzi nobiliari (Petrus Berecki de Haró și Stephanus Naláci, vezi DL 47374).

de judecată a mai avut loc sau nu (întâmplarea este povestită într-un document mai târziu)⁶⁰. În anul 1500, unul dintre cei doi juzi nobiliari este menționat ca fiind judele scaunului de judecată comitatens (*iudex sedis nostre*)⁶¹.

Juzii comitatelor, cel puțin în secolul al XIV-lea, participau la congregațiile voievodale, însă acolo judeca voievodul, iar juzii comitatelor – alături de asesorii aleși doar pe durata congregației – erau prezenți la actul de judecată.⁶² Există doar un singur document, emis în comun de către juzii celor șapte comitate în 1348 (între ei, desigur, se regăsește și cel al comitatului Hunedoara), la congregația ținută de către voievodul Ștefan Lackfi (1344–1350), în care adevereau o plângere formulată de un nobil (din neamul Kaplyony).⁶³ Documentul a fost întărit cu opt sigillii, ceea ce poate să însemne ori că nu toți cei patrușprezece juzi erau prezenți, ori că era suficient ca fiecare comitat să fie reprezentat doar de cel puțin un jude.

Jurații comitatelor – funcție introdusă prin art. 8 din legea din 1486⁶⁴ – aveau sarcina de a efectua la solicitarea unui for judecătoresc cercetări, chemări în judecată, introduceri în posesiune. Această demnitate a fost însă desființată în anul 1492⁶⁵; de altfel documentele hunedorene nu conțin referiri la jurați comitatensi (spre deosebire de alte comitate transilvănene⁶⁶). În comitatul Hunedoara nu sunt menționați nici vicejuzi nobiliari, care probabil erau locțiitori ai juzilor nobiliari; lipsa acestora este probabil doar o coincidență, de vreme ce în alte comitate ardeleni ei apar în documente, însă foarte rar.⁶⁷

⁶⁰ DL 43950 (1433. III. 24). – În cazul unui document al comitatului Dăbâca din 1372, pe lângă comite figurează ca emitent doar unul dintre juzii nobiliari, deoarece actul a fost emis în favoarea celui alt jude nobiliar (*DocRomHist C. XIV. p. 123 = DF 252791, 1372. III. 9*).

⁶¹ DJAN Cluj, Arh. Muz. Ard., Arh. fam. Gyulay-Kuún, DF 252623 (1500. XI. 24).

⁶² „in congregatione nostra generali ... Torde celebrata ... a iuratis septem comitatum et ac iudicibus nobilium ... diligenter inquirendo” (*CDTrans*, vol. III, nr. 377 = DF 275170, 1347. III. 24); „nobis et iuratis nostris assessoribus et iudicibus nobilium septem comitatum partis Transsilvane” (*DRH. C*, vol. XI, p. 549–555 = DL 28579, 1360. X. 13); „per iudices nobilium septem comitatum, iuratos et assessores” (*DRH. C*, vol. XI, p. 48–50 = DL 30687, 1356. XI. p. 15); „universos iudices nobilium septem comitatum et iuratos assessores, necnon universos nobiles predictae partis Transsilvane, qui in dicta congregatione aderant” (*DRH. C*, vol. XI, p. 231–232 = DL 29687, 1358. II. 23); „iudicibusque nobilium ac iuratis assessoribus per eosdem nobiles de predictis septem comitatibus more solito nobis (= voievodului) assignatis” (*DRH. C*, vol. XIV, p. 171–172 = DL 5980, 1372. IV. 19).

⁶³ *CDTrans*, vol. III, nr. 458 = DL 30647 (1348. V. 10); Gábor, *A megyei intézmény*, p. 183.

⁶⁴ *Corpus Juris Hungarici 1000–1526*, p. 412. (1486).

⁶⁵ Art. LIII din decretul din 1492 (*Corpus Juris Hungarici 1000–1526*, p. 514); Neumann Tibor, „Választott nemesi esküdtek Nyitra megyében (Az 1486. évi 8. tc. végrehajtása)”, în *Századok* 139, 2005, nr. 2, p. 261–290.

⁶⁶ De exemplu în comitatul Dăbâca: DL 27554 (1489. II. 26); DL 27553 (1489. IV. 6); DJAN Cluj, Arh. de rudenie a fam. Bánffy, DF 261074 (1496. V. 10). Tot aici găsim și amintiri mai târzii (!) ai juraților comitatensi: *WassLt* nr. 619 = DF 255360 (1516. III. 7); în comitatul Cluj: DJAN Cluj, Arh. Muz. Ard., Arh. din Morești a fam. Kemény, DF 252670, 257852 (1517. IV. 29). Cf. Hajnik, *Perjog*, p. 80.

⁶⁷ Comit. Alba: *CDTrans*, vol. II, nr. 1033 = DL 30375 (1339. V. 12).

III. Scaunul de judecată comitatens. Funcționarea comitatului nobiliar Hunedoara poate fi reconstituită mai ales din documentele redactate la scaunul de judecată comitatens. Numărul documentelor emise de către comitatul Hunedoara depășește până în 1526 se ridică la peste șaizeci, neluând în calcul textele scrise de către comiți în afara scaunului de judecată, fără juzii nobiliari și în calitatea lor de castelani ai cetății Hunedoara.

O parte din documentele comitatense hunedorene au fost create ca urmare a desfășurării activității din forul judecătoresc comitatens (scaunul de judecată comitatens, *sedria = sedes iudiciaria*). În acest cadru s-au pronunțat sentințe în cazuri de furt⁶⁸, referitor la bunuri de valoare zălogite⁶⁹, s-au început procese pentru stăpânire și împărțire de posesiune⁷⁰; în situația din urmă împărțirea de moșii se făcea prin deplasarea juzilor la moșia respectivă, iar apoi rezoluția documentară se redacta în cadrul scaunului de judecată următor; părtașii erau – conform regulilor generale – introduși de către un om al voievodului, în prezența unui reprezentant al capitlului Transilvaniei (din Alba Iulia).⁷¹ În fața autorității comitatense s-au pornit și procese pentru sfertul cuvenit fiicei și pentru zestre (litigiul însă până la urmă nu a fost dezbătut în fața comitatului, ci a fost remis scaunului de judecată voievodal⁷²; astfel de cazuri țineau de competența forurilor ecleziastice, dar, potrivit Tripartitului lui Werbőczy, cele care nu depășeau valoarea de 100 de forinți puteau fi discutate de către comitat⁷³).

Sentințele au fost emise de regulă pe baza cercetărilor făcute sau pe baza depozițiilor făcute de martori, precum și în temeiul documentelor prezentate; un caz mai aparte este cel în care la cererea părților comitatul a agreat soluționarea unui proces prin duel, care (cu acordul guvernatorului Ungariei), a avut loc la scaunul de judecată (vice)voievodal de la Turda.⁷⁴ Scaunul de judecată putea să oblige părțile la jurământ⁷⁵, nedepunerea jurământului ducând la pierderea cazului⁷⁶.

O altă parte a documentelor comitatense au fost emise drept răspuns, în situația în care un for superior (de ex.: regele, voievodul⁷⁷ sau vicevoievodul⁷⁸ etc.)

⁶⁸ DL 43950 (1433. III. 24, părțile litigante erau din Uroi și Rapoltu Mare)

⁶⁹ Nălațvad: Muz. Agric. Magh. nr. III/7967, DF 287770 (1496. XI. 8, corolă, *karica sew serto argentea*).

⁷⁰ Jeledinți, *Losad*: DL 29802 (1450. VI. 28), doc. comitatului Hunedoara transcris de către doc. vicevoievodului Gheorghe Tarkói, fiul lui Rycalf din 12.V. 1451; Hășdat: DL 40652 = *CDTrans*, vol. II, nr. 786 (1333. IX. 29); DL 42611 = *ZsOkI*, vol. I, nr. 3929 (1395. IV. 20).

⁷¹ DL 42611 = *ZsOkI*, vol. I, nr. 3929 (1395. IV. 20).

⁷² *Zenthgerg*: Arh. Naț. Slovacă, Arh. centrală a fam. Révay, 87/1/15, DF 260285 (1489.VIII.25).

⁷³ Hajnik, *Perjog*, p. 83. Tripartitul, partea a III-a, titlul al 7-lea, art. 5, vezi Kolosvári Sándor – Óvári Kelemen – Márkus Dezső, *Werbőczy István Hármaskönyve* (Corpus Juris Hungarici. Magyar Törvénytar 1000–1895), Bp., 1897, p. 389.

⁷⁴ Jeledinți, *Losad*: DL 29802 (1451. V. 12).

⁷⁵ DL 31157 (1496. V. 1).

⁷⁶ DL 46529 = *HunyadmÉvk*, 5, 1887–1888, p. 99 (1500. XI. 3).

⁷⁷ Balomir: Muz. Agric. Magh., Bp., nr. III/1009, DF 274530 (1495. X. 13).

⁷⁸ DL 31157 (doc. din 1496. IV. 21 a vicevoievodului Transilvaniei, Ștefan Telegdi, către comit. Hunedoara, transcris de către capitlul Transilvaniei la 1496. IV. 21). – În 1363, vicevoievodul Petrus
www.mcdr.ro / www.cimec.ro

se adresa comitatului pentru efectuarea unei cercetări. În astfel de cazuri mandatele autorităților superioare, înmânate scaunului de judecată de către pârâș⁷⁹, erau citite la scaunul de judecată, unul dintre cei doi juzi nobiliari fiind apoi desemnat pentru efectuarea cercetării; la următorul scaun judecătoresc judele relata verbal rezultatul cercetării, ocazie cu care se întocmea un act scris referitor la pricină. Cercetările vizau mai ales litigiile funciare, samavolniciei și încălcări de drepturi (cercetări efectuate la cererea pârâșului în dispute începute acolo)⁸⁰, dar și alte cazuri, cum ar fi drumurile ilegale din comitat.⁸¹

Cazuri în care autoritatea comitatensă adresa porunci unor locuri de adevărire (pentru efectuarea unei cercetări), practică întâlnită în câteva comitate din Ungaria de Vest, nu poate fi documentată și în cazul Transilvaniei.⁸²

O altă parte, mai mică, a documentelor a fost emis de către comitat în cadrul unei activități asemănătoare cu cea a locurilor de adevărire. Comitatul elibera – pe baza declarației verbale a unuia dintre juzi sau a unei/a unor persoane, care se înfățișau în fața juzilor nobiliari – scrisoare de împuternicire⁸³, scrisoare de mărturisire despre dispoziții testamentare⁸⁴; act referitor la schimburi de posesiuni⁸⁵, zălogiri⁸⁶, transferuri de posesiuni⁸⁷; răscumpărări de posesiune⁸⁸; întâmpinări și opreliști⁸⁹, tranzacții și împărțiri de sume de bani⁹⁰, înțelegeri⁹¹, împăcări⁹².

Járai (1359–1368) adresa o poruncă comitatului Cluj din împuternicirea voievodului (*DRH. C.*, vol. XII, p. 163–164 = DL 73698, 1363. IX. 12).

⁷⁹ Balomir: Muz. Agric. Magh., Bp., nr. III/1009, DF 274530 (1495. X. 13).

⁸⁰ Băcia: DJAN Cluj, Arh. Muz. Ard., Arh. fam. Bethlen de Iktár, DF 255046 (1488. VI. 17); Bârcea: DL 46336 (1496. III. 8); Bârcea Mică: DL 28047 = *DRH. C.*, vol. XII, p. 419–420 (1365. V. 7); Densuș: Arh. Naț. Slovacă, Arh. centrală a fam. Révay, 87/1/12, DF 260282 (1481. VIII. 14); ibidem, Arh. centrală a fam. Révay, 87/1/13, DF 260283 (1481. IX. 4); Hășdat: DL 45359 (1469. VII. 3); Ohaba Streiului: DL 30965 (1505. VII. 1); Sântamaria de Piatră: Arh. Naț. Slovacă, Arh. centrală a fam. Révay, 87/1/13, DF 260294 (1503. V. 16.); *ZenthEmreh*, loc. disp. lângă Petreni: DJAN Cluj, Arh. Muz. Ard., Arh. fam. Bethlen de Iktár, DF 255037 (1477); ibidem, Arh. din Ciumbrud a fam. Kemény, DF 280952 (1477. V. 27);

⁸¹ DJAN Cluj, Arh. Muz. Ard., Arh. din Mureșeni a fam. Lázár de Lázarea, DF 257919 (1410. XII. 2).

⁸² C. Tóth Norbert, „Adatok a megyék és a hiteleshelyek közötti viszonyra a 14. és 15. században”, în *Századok*, 136, 2002, nr. 2, p. 351–364.

⁸³ DL 73785 = *TelOkl*, vol. I, p. 223 (1390. I. 26).

⁸⁴ DJAN Cluj, Arh. Muz. Ard., Arh. fam. Bethlen de Iktár, DF 255060 (1494. VIII. 12).

⁸⁵ Peștișul Mic, Bârcea Mică: DJAN Cluj, Arh. fam. Barcsay, DF 280909 (1439. III. 10).

⁸⁶ Hășdat: DL 45774 (1479. III. 16); DL 45957 = *HunyadmÉvk*, 5, 1887–1888, p. 98–99 (1483. VI. 24); DL 47135 = *HunyadmÉvk*, 5, 1887–1888, p. 102 (1516. I. 8); Băiești, Ohaba de sub Piatră: Sacerdoțeanu, „Două acte hațegane”, în *ARMSI*, Seria III, Tom. XVIII, 1935–1936, p. 220–221 (1492. V. 8); Jeledinți: DJAN Cluj, Arh. Muz. Ard., Col. Török Bertalan, DF 244563 (1520. VI. 19); Răcăștia: DL 47499 = *HunyadmÉvk*, 5, 1887–1888, p. 104–105 (1523. IV. 14).

⁸⁷ Peștișu Mare: DL 46091 = *HunyadmÉvk*, 1, 1880–1881, p. 68–69 (1488. VII. 1); Râu Alb: DL 26442 (1488. VIII. 26).

⁸⁸ Fărcădinu de Jos, Crăguș: Arh. Naț. Slovacă, Arh. centrală a fam. Révay, 87/1/17, DF 260287 (1494. II. 4).

⁸⁹ Hășdat: DL 46961 = *HunyadmÉvk*, 5, 1887–1888, p. 100–101 (1510. XI. 26); DL 47486 = *HunyadmÉvk*, 5, 1887–1888, p. 104 (1523. I. 13); Bârcea: DJAN Cluj, Arh. Muz. Ard., Arh. de rudenie a www.mcdr.ro / www.ciméc.ro

Funcționarea forului comitatens nu era continuă, deoarece scaunul de judecată se întrunea doar la fiecare două săptămâni (mai rar, săptămânal⁹³). Potrivit decretului din 1447, comitatul judeca exclusiv la scaunul de judecată comitatens și cu această ocazie comitele nu avea dreptul să perceapă dări sau să solicite alimente⁹⁴. Locul de desfășurare a scaunului de judecată a fost „centrul” comitatului. Primul document emis de către comitatul Hunedoara, cu ocazia întrunirii unui scaun de judecată, datează din anul 1333 și a fost emis la Deva, unde rezida și comitele comitatului, care avea atunci și funcția de castelan al cetății Deva⁹⁵ (aparitia juzilor nobiliari și implicit a forului comitatens este desigur mai timpurie). Scaunul de judecată a rămas la Deva și ulterior (1371)⁹⁶, dar cândva înainte de anul 1382 a fost mutat la Bârcea (azi Bârcea Mare, *Barcha*, în apropierea Devei)⁹⁷, cu toate că comiții cunoscuți din această perioadă (1387–1397) îndeplineau și funcția de castelan al Devei⁹⁸. Scaunul de judecată a rămas în tot evul mediu în Bârcea, documentele comitatense fiind emise în acest loc. Există totuși cazuri izolate în care documentele au fost emise în alte localități: de exemplu, în 1496 două documente comitatense au fost redactate la Chimindia (*Kemynd*, în apropierea Devei), cu referire la o ascultare de martori făcute la Balomir (*Balamer*, în apropierea Hațegului) și raportată vicevoievodului.⁹⁹ Aceste documente nu au fost redactate deci la scaunul de judecată comitatens, ci probabil în casa din Chimindia a unuia dintre cei doi juzi nobiliari, Stephanus Kéméndi (*de Kemynd*). Un alt document comitatens a fost emisă în 1507 în Băcia (*Bachy*, magh. Bácsi), text prin care demnitarii comitatului au perfectat o înțelegere încheiată în fața lor sau, poate, în afara scaunului de judecată.¹⁰⁰ Formulările „*in sede nostra Barcha*”¹⁰¹, „*ex sede*

fam. Bánffy, DF 261059 (1488. II. 26); Băcia: DJAN Cluj, Arh. Muz. Ard., Arh. fam. Bethlen de Iktár, DF 255046 (1488. VI. 17); Nălațvad: Muz. Agric. Magh., Bp., Col. de manuscrise, III/7965, DF 287768 (1492. V. 1); DL 74248 = *TelOkl*, vol. II, p. 195–196 (1494. VIII. 12); Muz. Agric. Magh., nr. III/7966, DF 287769 (1496. VIII. 9); *Zenthymreh*, lângă Petreni: DJAN Cluj, Arh. Muz. Ard., Arh. fam. Bethlen de Iktár, DF 255076 (1508. I. 4).

⁹⁰ Chimindia: DJAN Cluj, Arh. Muz. Ard., Arh. fam. Gyulay-Kuún, DF 252623 (1500. XI. 24); Hășdat: DL 45773 (1479. III. 16).

⁹¹ Doc. pierdut din arh. fam Buda din Galați, odinioară în Arh. Naț. Magh., citat de: *Csánki*, vol. V, p. 246 (1397).

⁹² Hășdat: DL 45325 = *HunyadmÉvk*, 5, 1887–1888, p. 96–97 (1468. X. 25, publicat cu data greșită: 1478. X. 20).

⁹³ DL 28047 = *DRH. C*, vol. XII, p. 419–420 (1365. V. 7).

⁹⁴ Art. XX, decretul din 1447: „*Item comites vel vicecomites et iudices nobilium ... alibi extra sedem eorum iudicariam iudicium facere possint, sed nec nobiles sui comitatus vel iobagiones ipsorum eisdem comiti vel vicecomiti victualia dare teneantur*” vezi *Decreta 1301–1457*, p. 365 (1447. III. 25), citat de Hajnik, Perjog, p. 78.

⁹⁵ *CDTrans*, vol. II, nr. 786 (1333. IX. 29).

⁹⁶ *TelOkl*, vol. I, p. 168–169 (1371. V. 7).

⁹⁷ DL 42244 (1382. XII. 8–12). Magh. Barcsa.

⁹⁸ Engel, *Archontológia*, vol. I, p. 300.

⁹⁹ DL 31157. (1496. IV. 21 și 1496. V. 1). Magh. Balamér.

¹⁰⁰ Arh. Naț. Slovacă, Arh. centrală a fam. Révay, DF 260457 (1507. IV. 27): „*in possessione Bachy*” și nu „*ex sede*”.

¹⁰¹ DL 30965 (1505. VII. 1).

*Barcha*¹⁰² folosite la începutul secolului al XVI-lea și „*ex sede iudiciaria Barcha*”¹⁰³ arată că Bârcea era considerată locația permanentă al scaunului (de judecată) comitatens. Totuși, în 1520 – din motive necunoscute – locul de desfășurare a scaunului de judecată a devenit Băcia¹⁰⁴, pentru câțiva ani (1520–1523)¹⁰⁵. Apoi scaunul de judecată a revenit la Bârcea (1524)¹⁰⁶. Bârcea era și în evul mediu un mic sat, aflat în posesiunea familiilor Barcsai și Sálfalvi¹⁰⁷, iar Băcia, o localitate la fel de ne semnificativă, a aparținut familiilor Bácsi și Tompai.¹⁰⁸ Faptul că cele două sate erau deținute de către mici familii nobiliare nu a reprezentat un impediment pentru organizarea scaunelor de judecată. Mai mult, cele două sate se aflau într-o zonă locuită de mici proprietari, iar scaunul de judecată comitatens a fost în tot evul mediu un for al nobilimii mici și mijlocii.¹⁰⁹ Analiza locațiilor în care s-au ținut scaunele de judecată comitatense în Ungaria medievală arată că de regulă s-a ales un loc cât mai accesibil pentru toți locuitorii comitatului respectiv, o locație care în timp putea fi modificată, așa cum arată cazul hunedorean¹¹⁰. Ambele localități se află într-o regiune deluroasă, pe văile unor râuri și pe drumuri importante din comitat. Bârcea se află pe cursul Agrișului (*Egrug*, azi Cerna)¹¹¹, pe drumul medieval ce lega cetatea Hunedoara de Deva, iar Băcia se află pe cursul râului Strei (*Strygh*)¹¹², pe drumul medieval ce lega cetatea Hațeg de Deva.¹¹³ Este de remarcat că scaunul de judecată s-a mutat de la Deva – scaunul de reședință a comitelui cât timp acesta a ocupat și funcția de castelan al Devei în secolul al XIV-lea – și nu a fost niciodată ținută în Hunedoara (fostul centru al comitatului până la mijlocul secolului al XIII-lea)¹¹⁴, unde rezida castelanul cetății, cel care a ocupat în cea mai mare parte a secolului al XV-lea funcția de comite.

Despre desfășurarea efectivă a scaunului de judecată se știe foarte puțin. Cert este însă faptul că acesta avea loc miercuri (*feria quarta*) în perioada

¹⁰² DL 46960; DL 46961 = *HunyadmÉvk*, 5, 1887–1888, p. 100–101 (1510. XI. 26); DANIC, Buc., Col. “Doc. transilvănene”, XVII/4d = Feneșan, „Obaba și Ponor”, în *Sargetia*, 18–19, 1984–1985, p. 190–191 (1511. II. 11); ibidem, XVII/8 = *Sargetia*, 18–19, 1984–1985, p. 191 (1511. IV. 1).

¹⁰³ DL 47141 = *HunyadmÉvk*, 5, 1887–1888, p. 103 (1516. II. 26).

¹⁰⁴ DJAN Cluj, Arh. Muz. Ard., Col. Török Bertalan, DF 244563 (1520. VI. 19). Art. XXIX al decretului din 1495 a interzis mutarea scaunelor de judecată în acele comitate în care acesta s-au produs: „*in omnibus comitatibus, in quibus antiqua loca sedis iudicarie mutata sunt, ad priorem et antiquum locum transferantur*”. Vezi *Corpus Juris Hungarici 1000–1526*, p. 578, citat de Hajnik, *Perjog*, p. 78.

¹⁰⁵ DL 47374. (1520. IX. 25); ibidem: DL 47486 = *HunyadmÉvk*, 5, 1887–1888, p. 104 (1523.I.13); ibidem: DL 47499 = *HunyadmÉvk*, 5, 1887–1888, p. 104–105 (1523. IV. 14).

¹⁰⁶ Arh. Naț. Slovacă, Arh. centrală a fam. Révay 87/2/5/a, DF 260304 (1524. X. 11); ibidem, Arh. centrală a fam. Révay, 87/2/4, DF 260303 (1524. X. 11).

¹⁰⁷ Engel, *Térkép* (satul Barcsa); *Csánki*, vol. V, p. 74; *Györffy*, vol. II, p. 289.

¹⁰⁸ Engel, *Térkép* (satul Bácsi); *Csánki*, vol. V, p. 70; *Györffy*, vol. II, p. 289.

¹⁰⁹ La fel ca în alte comitate din Ungaria, cf. Csukovits, *Sedriahelyek*, p. 370, 376.

¹¹⁰ Csukovits, *Sedriahelyek*, p. 364–368, 374.

¹¹¹ *CDTrans*, vol. II, nr. 17 (1302. IV. 16); *Györffy*, vol. II, p. 277.

¹¹² *CDTrans*, vol. III, nr. 357 (1346. X. 30); *Györffy*, vol. II, p. 277.

¹¹³ Pentru rețeaua de drumuri a se vedea *Györffy*, vol. II, p. 287–288 și harta comitatului Hunedoara în anexa aceluiași volum.

¹¹⁴ *Györffy*, vol. II, p. 281, 295.

1333–1390,¹¹⁵ iar în perioada 1395–1524, la fel de consecvent, în ziua de marți (*feria tertia*). Scaunele de judecată probabil s-au ținut la fiecare două săptămâni – fapt știut doar din exemplul comitatelor cu o moștenire documentară mai bogată¹¹⁶ – dar puținele documente comitatense care ne-au rămas din Hunedoara nu permit reconstituirea decât într-o formă foarte fragmentară a acestei practici.¹¹⁷ Locul scaunului de judecată putea să se schimbe, ziua săptămânii, în care se ținea judecata, de regulă nu se schimba. La scaunul de judecată participa „nobilimea comitatului”¹¹⁸.

În Transilvania nu s-au ținut congregații comitatense extraordinare cu rol judecătoresc, asemeni celor din Ungaria, convocate din ordinul regelui, în numele unui înalt demnitar (de regulă palatinul¹¹⁹). Congregațiile transilvănene erau convocate de voievod pentru nobilimea celor șapte comitate¹²⁰, excepțiile de la această regulă fiind puține la număr. Astfel, în 1330, voievodul Toma Szécsényi a ținut o congregație la Bonțida,¹²¹ probabil doar pentru câteva comitate din nordul Transilvaniei; în noiembrie 1337, același voievod, la Dej (comit. Solnocul Interior) – din păcate documentul nu specifică nici cu acest prilej numele comitatului/comitatelor avute în vedere;¹²² în decembrie 1337, pentru Dăbâca și Cluj la Bonțida (comit. Cluj);¹²³ în 1339, vicevoievodul Petru Derencsényi (1337–1342) pentru comitatele Solnoc, Dăbâca și Cluj tot la Bonțida.¹²⁴ Astfel de congregații erau convocate doar

¹¹⁵ DL 40652 = *CDTrans*, vol. II, nr. 786 (1333. IX. 29); DL 28047 = *DRH. C*, vol. XII, p. 419–420 (1365. V. 7); DL 73737 = *TelOkl*, vol. I, p. 168–169 (1371. V. 7); DJAN Cluj, Arh. Muz. Ard., Col. Török Bertalan, DF 244533 = *ZsOkl*, vol. I, nr. 260. (1387. X. 16); DL 73785 = *TelOkl*, vol. I, p. 223 (1390. I. 26);

¹¹⁶ Csukovits, *Sedriahelyek*, p. 365.

¹¹⁷ DJAN Cluj, Arh. Muz. Ard., Arh. fam. Bethlen de Iktár, DF 255046 (1488. VI. 17); DL 46091 = *HunyadmÉvk*, I, 1880–1881, p. 68–69 (1488. VII. 1).

¹¹⁸ DL 28047 = *DRH. C*, vol. XII, p. 419–420 (1365. V. 7); formula curentă a documentelor comitatense amintește de regulă faptul că comitele (sau comiții) și juzii nobiliari țineau scaunul de judecată în prezența nobilimii comitatense: „*unacum nobilibus conprovincialibus in sede nostra iudiciaria constituti pro tribunali consedisissimus*” (Sacerdoțeanu, „Două acte hațegane”, în *ARMSI*, Seria III, Tom. XVIII, 1935–1936, p. 220–221, 1492. V. 8).

¹¹⁹ Tringli, *Megyéék*, p. 506; Istványi Géza, „A generalis congregatio”, în *Levéltári Közlemények*, 17, 1939, p. 50–83 și 18–19, 1940–1941, p. 179–207..

¹²⁰ „*universi viri nobiles maiores et minores de septem comitatibus terre Transsylvane per se congregationem habebant*” (*CDTrans*, vol. III, nr. 398 = DL 3912, 1347. VI. 20).

¹²¹ *CDTrans*, vol. II, nr. 673. (1330. IV. 24); *CDTrans*, vol. II, nr. 675. (1330. V. 11).

¹²² *CDTrans*, vol. II, nr. 961. (1337. XI. 27).

¹²³ *CDTrans*, vol. II, nr. 962. (1337. XII. 2): „*in quadam congregatione nostra feria tertia proxima post festum beati Andree apostoli (= 1337. XII. 2) universitati nobilium de Doboka et de Cluus comitatum in Bonchya habita et posterum in congregatione nostra generaliori sequenti, communitati universorum nobilium totius partis Transsilvane ... in Thorda celebrata*”; *CDTrans*, vol. II, nr. 963. (1337. XII. 3), mențiunea aceleiași congregații voievodale în documentul comitelui comitatului Cluj, Nicolae.

¹²⁴ *CDTrans*, vol. II, nr. 1055. (1339. XI. 8): „*in congregatione nostra generali universitatis nobilium se Zonuk, Doboka et de Culus comitatum in octavis festi Omnium Sanctorum in Bonchya celebrata*. Date citate de Janits [Borsa] Iván, *Az erdélyi vajdák igazságszolgáltató és oklevéladó működése 1526-ig*, Bp., 1940, p. 47.

în prima jumătate al secolului al XIV-lea (pentru epoca ulterioară nu mai există exemple asemănătoare) și funcționarea lor poate fi explicată probabil prin faptul că adunarea de la Turda se găsea încă într-o fază de formare. Prin comparație, adunarea de la Turda era numită “mai cuprinzătoare” (*congregatio generalior*), de pildă în documentul din 10 decembrie 1337 emis în numele voievodului Toma. Mai rar, apar în documente și congregații proclamate (*proclamata congregatio*), o structură organizatorică care nu are nimic de a face cu congregațiile voievodale, ci era o cercetare efectuată la cererea unui for superior (voievodul sau vicevoievodul) la scaunul de judecată, sau în alt loc, după citarea unor martori în acel loc¹²⁵.

Comitatul nu avea jurisdicție în procesele privind stăpânirea ereditară a pământului, dar nici în cazurile penale ale nobilimii sau în ceea ce privește privilegiile, respectiv litigiile ale căror valoare depășea o sută de forinți¹²⁶. Avea însă jurisdicție deplină chiar și în cazuri penale ale altor elemente sociale, nenobile¹²⁷. Nobilii puteau fi citați în fața scaunului de judecată doar de către unul dintre juzii nobiliari.¹²⁸ Unele familii nobiliare au primit de la rege imunitate juridică și astfel posesiunile lor au fost scoase de sub jurisdicția comitatului. În secolul al XV-lea autoritatea comitatensă – și nu doar comitele! – avea între atribuții și urmărirea răufăcătorilor: în 1507 se amintește proscierea de către *nobilimea comitatului Hunedoara* a unui hoț, ceea ce ar fi un semn al extinderii forului comitatens.¹²⁹

Potrivit cutumei, scaunul de judecată comitatens nu a avut jurisdicție asupra românilor din districtul Devei, unde în 1371 judeca castelanul local, dar totuși, juzii nobiliari au fost chemați să fie prezenți la începerea procesului, probabil doar pentru a conferi veridicitate deplină.¹³⁰ În unele cazuri, comitele lua măsuri și în cazul unor români din districtul Devei: în 1387 Iohannes Aranyi face o donație pentru un român din districtul Devei, dar numai din înputernicirea voievodului Transilvaniei și în calitatea sa de castelan al Devei (1384–1390), funcție pe care o avea în afară de cea de comite (1382–1390).¹³¹ În ceea ce privește districtul Hașegului,

¹²⁵ Tringli, Megyék, p. 504; Tringli István, „Két szokásjogi norma a közgyűlések működéséről,” în *Történelmi Szemle*, 39, 1997, nr. 3–4, p. 390. Exemplu de *proclamata congregatio* în Transilvania (comit. Solnocul interior): *KmJkv*, vol. I, nr. 682 (1449. IV. 14).

¹²⁶ Hajnik, *Perjog*, p. 82–83; „*ut si nobiles homines extra sedem nostram iudicariam pro aliquibus delictis captivari contingant, communes iudices nostri, scilicet officiales et castellani nequaquam possint iudicare, sed nostro iudicio vel vicevoeuode nostri adducantur*” (*CDTrans*, vol. II, nr. 91 = DL 73648, 1342. V. 8). Cele mai importante surse privind jurisdicția comitatului: art. XV al decretului din 1454 (*Decreta 1301–1457*, p. 382–383); art. III. din decretul din 1458 (*Corpus Juris Hungarici 1000–1526*, p. 330); art. XV al decretului din 1495 (*Corpus Juris Hungarici 1000–1526*, p. 570); art. VII–VIII, decr. din 1504 (*Corpus Juris Hungarici 1000–1526*, p. 676).

¹²⁷ Juzii comitatului Alba au pronunțat o sentință capitală în cazul unui iobag (DL 73883 = *TelOkI*, vol. I, p. 328–329, 1408. I. 13).

¹²⁸ „*ad presentiam quidem comitum nostrorum parochialium iudex nobilium vel suus homo et non alter quoslibet citare debeat*” (*CDTrans*, vol. II, nr. 91 = DL 73648, 1342. V. 8).

¹²⁹ „*per universitatem nobilium preacti comitatus Hwnyadiensis denunciati, prescripti*” (DL 29925, 1507. XII. 28); cf. Tringli, *Megyék*, p. 516–517.

¹³⁰ DL 73737 = *TelOkI*, vol. I, p. 168–169 (1371. V. 7); Gábor, *A megyei intézmény*, p. 183.

¹³¹ DJAN CLuj, *Arh. Muz. Ard.*, Col. Török B., DF 244533 = *ZsOkI*, vol. I, nr. 260 (1387. X. 16).

exista o adunare (congregație) a românilor de acolo, care uneori se întrepătrunde cu forul comitatens: în 1363 vicevoievodul Transilvaniei, Petru Járαι (1359–1367) judeca la Hașeg o pricină de stăpânire între români pentru moșia Zlaști, din districtul Deva, fiind prezenți „nobilii și juzii nobililor comitatului Hunedoara și cu toți cnezii și bătrânii români ai districtului Hașeg și cu alții din ținut”¹³². Jurisdicția autorității comitatense s-a extins asupra districtelor Deva și Hașeg probabil în secolul al XV-lea, după integrarea nobilimii românești în structurile nobiliare comitatense¹³³; în 1481 cei doi comiți, împreună cu juzii nobiliari emiteau un document în favoarea cnezilor din districtul Deva¹³⁴, iar în 1524 unul dintre cei doi juzi nobiliari, Stephanus Naláci a fost chemat la împărțirea posesiunii Densuș, ocazie cu care unul dintre posesori a zălogit jumătatea posesiunilor Densuș și Grădiște (*Varhel, azi Sarmisegetuza*)¹³⁵.

Nici comitatul Hunedoara, dar nici în celelalte comitate transilvănene nu găsim urme ale divizării comitatului în plase (*reambulatio, processus, transitus*), împărțire care în comitatele din Ungaria au jucat un rol fiscal (strângerea impozitelor regale directe), nu administrativ.¹³⁶

Urmele activității scaunului de judecată domenal – prezidat de nobil sau de oficialul său – s-au păstrat în documentele comitatense. În situația în care un nobil refuza să facă dreptate în forul domenal unui reclamant lezat în vreun fel de un iobag de pe domeniul nobilului cu pricina, era tras în judecată¹³⁷, autoritățile comitatense trimitând de regulă unul dintre juzii nobiliari pentru „audierea” cazului. De altfel *Decreta maius* al regelui Sigismund (1387–1437) din 1405 a dispus ca scaunul de judecată comitatens să servească drept for de apel pentru instanța domenală.¹³⁸ Acesta era un motiv în plus ca localitatea unde se afla scaunul de judecată să fie cât mai accesibil.

¹³² DRH. C, vol. XII, p. 130–133 (1363. III. 3). Vezi Pop, Ioan-Aurel, *Instituții medievale românești. Adunările cneziale și nobiliare (boierești) din Transilvania în secolele XIV–XVI*, Cluj-Napoca, 1991, p. 102.

¹³³ Csánki, vol. V, p. 249.

¹³⁴ CDHung, vol. XI, p. 505–507; Csánki, vol. V, p. 166.

¹³⁵ Arh. Naț. Slovacă, Arh. centrală a fam. Révay 87/2/5/a, DF 260304; ibidem, Révay, 87/2/4, DF 260303 (1524. X. 11).

¹³⁶ C. Tóth Norbert, „Lehetőségek és feladatok a középkori járások kutatásában”, în *Századok*, 141, 2007, nr. 2, p. 408–409.

¹³⁷ Voievodul Toma Szécsényi (1321–1342) enunța în 1342: „*annuimus nichilominus etiam, ut universi nobiles iobagiones et famulos ipsorum impossessionatos in eorum possessionibus commorantes ipsimet iudicandi habeant facultatem, exceptis dumtaxat tribus causis seu causarum articulis, scilicet furticinio, latrocinio et facto potentiario; et si in reddenda iustitia iidem nobiles tardi extiterint, non iobagiones vel famuli ipsorum, sed ipsi soli in nostram, vicevoivode vel comitis nostri parochialis presentiam rationem redditori evocentur iuris processus mediante*” (*CDTrans*, vol. II, nr. 91 = DL 73648, 1342. V. 8).

¹³⁸ Părășul trebuia să se adreseze posesorului domeniului în care locuia iobagul părăș, iar dacă nobilul nu făcea dreptate, cazul revenea autorităților comitatense. Vezi *Decreta 1301–1457*, p. 222 = *ZsOkI*, vol. II, nr. 3902 (1405. VIII. 31), citat de Csukovits, *Sedriahelyek*, p. 375. Cf. Mályusz Elemér, „A magyar rendi állam Hunyadi korában”, în *Századok*, 91, 1957, nr. 1–6, p. 62. Forul de apel al

IV. Documentele comitatense

Începuturile emiterii documentelor de către comitatele transilvănene se situează cronologic în prima treime a secolului al XIV-lea. Primul document emis de către comitatul Hunedoara, păstrat până astăzi, datează din 1333¹³⁹. Practica emiterii documentelor, fenomen vizibil și din aspectul exterior, limbajul și stilul înscrisurilor, a fost rudimentară și subdezvoltată la început. În secolul al XIV-lea nici măcar comitatele nu aveau un notar permanent, redactarea documentelor revenind unor dieci, cărora ocazional, la scaunele de judecată li se încredința această sarcină. Documentele emise de comitat erau de regulă fără o valoare juridică perpetuă, cuprindeau dispoziții cu caracter provizoriu, motiv pentru care în general aceste înscrisuri nu erau păstrate¹⁴⁰. În 1507 este amintit un notar al comitatului: unul dintre juzii nobiliari, magistrul Iohannes de Hosdát deținea și această funcție¹⁴¹, iar în 1514 este amintit un notar al comitelui¹⁴². Din nefericire, în Transilvania medievală (iar comitatul Hunedoara nu face excepție) nu s-au păstrat protocoale comitatense, dar există date certe privind existența unor registre ale documentelor emise în cazul comitatului Turda.¹⁴³ Un început de arhivă a comitatului trebuia să fi existat de asemenea, de vreme ce în 1533 este amintit Valentinus, preot de Deva, vicearhivar (!?) al comitatului Hunedoara¹⁴⁴.

Un semn al conștiinței de sine al nobilimii comitatense și a creșterii importanței universității nobilimii în a doua jumătate a secolului al XV-lea a fost folosirea sigiliului comitatens pentru întărirea documentelor care priveau întregul comitat. Documentele emaneate cu ocazia judecăților de la scaunul de judecată comitatens erau însă în continuare întărite cu sigiliile comitelui și a juzilor nobiliari.¹⁴⁵

scaunului de judecată comitatens a fost cel (vice)voievodal, la care participa (teoretic) întreaga nobilime din comitatele Transilvaniei DL 28047 = DRH. C, vol. XII, p. 418–422 (între 1365. V. 7. și 1369. V. 1); DL 43950 (1433. III. 24); DL 29802 (1451. V. 12); Arh. Naț. Slovacă, Arh. centrală a fam. Révay, 87/1/15, DF 260285 (1489. VIII. 25); DL 31157 (1499. V. 19).

¹³⁹ CDTrans, vol. II, nr. 786 (1333. IX. 29).

¹⁴⁰ Istványi Géza, „A megyei levéltárak első nyomai a XIV. században”, în *Levéltári Közlemények*, 15, 1937, p. 246; Föglein Antal, „A vármegyei notárius”, în *Levéltári Közlemények*, 14, 1936, p. 151.

¹⁴¹ DL 37797 (1507. VIII. 8)

¹⁴² DL 47094 = *HunyadmÉvk*, 5, 1887–1888, p. 101–102 (1514).

¹⁴³ Într-un mandat voievodal din anul 1494 adresat comitatului Turda, voievozii cer eliberarea unei copii despre un document comitatens copiat prealabil în registru („*de ipso registro et codice ipsius sedis vestre iudiciaria*”, „*de predicto registro et minuto prenotate sedis vestre continentia*”, DL 36638, DJAN Cluj, Arh. Muz. Ard., Arh. fideicomisionară a fam. Jósika, DF 257561). Mandatul voievodal s-a păstrat în transumptul comitatului Turda din 21. VII. 1494). – Registre de gloabe erau întocmite în comitatele Ungariei medievale, dar protocoale comitatense s-au păstrat doar de la începutul secolului al XVI-lea (Bosa Iván, „Megyei levéltári fondképződés a 14. században”, în vol. *Európa vonzásában. Emlékkönyv Kosáry Domokos 80. születésnapjára*. Szerk. Glatz F., Bp., 1993, p. 37–43). – Protocoale ale comitatului Hunedoara s-au păstrat doar din anul 1772 (Föglein Antal, „A vármegyei jegyzőkönyv”, în *Levéltári Közlemények*, p. 16, 1938, p. 154–155).

¹⁴⁴ *HunyadmÉvk*, 5, 1887–1888, p. 108–109 (1533. VI. 23).

¹⁴⁵ Tringli, *Megyéék*, p. 516; Szentpéteri Imre, *Magyar oklevéltan*, Bp., 1930, p. 237; Jakó, Sigismund, „Sigilografia cu referire la Transilvania”, în *Documente privind istoria României. Introducere*, vol. II, [Buc.], 1956, p. 608–609; Borsa Iván, *Somogy vármegye címere és pecsétje 1498*, f. 1., f. a.

Sigiliul medieval al comitatului Hunedoara din anul 1490 – primul ca vechime în Ungaria (al doilea fiind comitatul Somogy, 1498) – se păstra încă la sfârșitul secolului al XIX-lea¹⁴⁶. Documentele emise de comitatul Hunedoara conservate până în prezent, anterioare anului 1526, care ni s-au păstrat, sunt toate întărite cu sigiliile comitelui și a juzilor nobiliari.

ANEXE

Arhondologia comitatului Hunedoara în evul mediu

Martinus [Mátéházi, fiul lui Matheus], comite (1333), castelan al cetății Deva (1326–1338).

Comite: 1333. IX. 29., Deva (DL 40652 = *CDTrans*, vol. II, nr. 786). – Castelan al cetății Deva: 1326. VIII. 1. (DL 86571 = *Anjou-kori oklevéltár*, vol. X, red. Blazovich L. – Géczi L. Bp.–Szeged 2000, nr. 321); 1333. (DL 29427 și 107453 = *CDTrans*, vol. II, nr. 789.); 1334. VII. 4. (DL 98535 = *CDTrans*, vol. II, nr. 816); 1335. (DL 29427 și 107453 = *CDTrans*, vol. II, nr. 870/1); 1335. I. 27. (DL 94366 = *Anjou-kori oklevéltár*, vol. XIX, red. Kristó Gy.–Makk F., Bp.–Szeged 2004, nr. 40); 1337. XI. 27. (DL 31082 = *CDTrans*, vol. II, nr. 961); 1338. V. 12. (Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Viena, Arh. din Galgóc/Hlohovec al fam. Erdődy, lad. 95. fasc. 12. nr. 1 = *CDTrans*, vol. II, nr. 997). – Pentru identificare și sursele citate vezi Engel, *Archontológia*, vol. I, p. 248; DL 86571 = *Anjou-kori oklevéltár*, X, nr. 321 (1326. VIII. 1). – Identificat greșit în Wertner, „*Hunyadmegye tisztikara*”, p. 59. – Familiar al voievodului Transilvaniei, Toma Szécsényi (1321–1342, cf. W. Kovács A., „Szécsényi Tamás familiárisairól”, în *Erdélyi Múzeum*, 67, 2005, nr. 3–4, p. 81).

Stephanus Aranyi (1333) și *Petrus Keresztúri* (fiul lui *Paulus*) (1333), *juzi nobiliari*

1333. IX. 29., Deva (DL 40652 = *CDTrans*, vol. II, nr. 786).

Saul, magister, comite (1365)

juzi nobiliari (1365, 1371)

[Kaposvár, 1984], p. 8; Nyáry Albert, *A heraldika vezérfonala*, Bp., 1886, p. 86; Tagányi Károly, *Magyarország címertára*, Bp., 1880, p. 27–28.

¹⁴⁶ P. Szathmári Károly, „A legrégebb magyar vármegyepecsét”, în *Vasárnapi Újság*, anul 10, nr. 26, 1863. VI. 28, p. 230; Szinte Gábor, „Hunyadmegye czimere”, în *A Hunyadmegyei Történelmi és Régészeti Társulat Évkönyve* (Déva), 8, 1893–1896, Kolozsvár, 1897, p. 27–34. Potrivit descrierii, legenda sigiliului era: *comitatus Huniad. an. 1490*. Tornya Sándor, „Hunyadmegyei pecsét és címer”, în *A Hunyadmegyei Történelmi és Régészeti Társulat Évkönyve* (Déva), 1, 1881, p. 79–86. – În câmpul sigiliului se afla blazonul familiei Huniade.

1365. V. 7. (DL 28047 = *DRH. C*, vol. XII, p. 419–420). – Juzi nobiliari: 1371. V. 7., Deva (DL 73737 = *TelOkl*, vol. I, p. 168–169). – Saul, comitele, familiar al voievodului Dionisie Lackfi (1359–1367).

Iohannes, fiul lui Nicolaus [Aranyi de Bencenc], comite (1382–1390) și castelan al cetății Deva (1384–1390, Engel, *Archontológia*, vol. I, p. 300).

juzi nobiliari (1382)

Comite: 1382. [XII. între 8–12. (*in Barcha*, f. [---] p. Nicolai conf.)] (DL 42244); 1387. X. 16. (DJAN Cluj, Arh. Muz. Ard., Col. Török B., DF 244533 = *ZsOkl*, vol. I, nr. 260). – Castelan al cetății Deva: 1384. V. 4. (DL 30731); 1387. II. 2. (*Iohannes, filius Nicolai de Pyskench*: DL 29435 = Fekete Nagy A. – Makkai L., *Documenta historiam Valachorum in Hungaria illustrantia usque ad annum 1400 p. Christum*, Budapestini, 1941, p. 326); 1387. X. 16. (DJAN Cluj, Arh. Muz. Ard., Col. Török B., DF 244533 = *ZsOkl*, vol. I, nr. 260). – Familiar al voievodului Ladislau Losonci (1376–1385, 1386–1392).

Stephanus (1390) și Iohannes (1382–1390), fii lui Nicolaus [Aranyi de Pișchinți], comiți, castelani ai cetăților Deva și Hațeg

Stephanus Csanádfi (Chanadini) [de Pestes] (1390–1395) și *Demetrius Harói* (1390), *juzi nobiliari*

1390. I. 26. (DL 73785 = *TelOkl*, vol. I, p. 223). – Judele Demetrius fiul lui Barnaba de Horouu: Ortway, *Temes*, vol. I, p. 188, 196 = *ZsOkl*, vol. I, nr. 1662 = DF 259885 (1390. IX. 21). – Pentru identificarea comiților: *Iohannes miles și Stephanus*, fii lui *Nicolaus Malach*. – *Nicolaus Malach, iuvenis aule: Ómagyar olvasókönyv*, red. Jakubovich Emil și Pais Dezső, Pécs 1929, p. 192 (1351); *Nicolaus Malach*, nobil, posesor al satului Tămășașa (*Thamaspataka*), com. Hunedoara (*CDTrans*, vol. III, nr. 910, 1357. V. 5). *Iohannes miles și Stephanus*, fii lui Nicolaus de *Viskenth* (= Pișchinți): *ZsOkl*, vol. I, nr. 214 = DL 29442 (1387. IX. 11); *Iohannes et Stephanus, filii Nicolai de Bencenc*: *Documenta Valachorum*, p. 404 = *ZsOkl*, vol. I, nr. 2058 = DL 29444 (1391. V. 28). – Stephanus, fiul lui Nicolaus [Aranyi]: DL 29439 (1386. I. 19). – *Iohannes magister, fiul lui Nicolaus de Bencenc*: *ZsOkl*, vol. I, nr. 3804 = DL 29745 (1395. II. 3); *Ub*, vol. III, p. 250 = *ZsOkl*, II/1, nr. 162 = DL 13660 (1400. III. 30); *ZsOkl*, II/2, nr. 6030 = DF 255291 (1408. III. 31); *Iohannes*, fiul lui Nicolaus de Bencenc castelan al cetății Hațeg (*Hathsak*): Ortway, *Temes*, vol. I, p. 195 = DF 259886 = *ZsOkl*, vol. I, nr. 1710 (1390. X. 28); *Iohannes*, fiul lui Nicolaus de *Pyskench*, castelan de Deua: DL 29435 (1377. II. 2). *Stephanus Aranyi (de Aran)*, castelan al cetății Unguraș (comit. Solnocul Interior) în 1377 (DL 26870 = *DRH. C*, vol. XV, p. 346–348, 1377. XI. 20), comite al comitatului Dăbâca între 1378–1384 (*WassLt* nr. 171, 1378. VI. 29; ibidem nr. 173, 1379. VIII. 16; ibidem nr. 174, 1379. IX. 27; ibidem nr. 190, 1384. VIII. 16). – Pentru cotele citate și identificare a se vedea: Engel, *Genealógia*, fam. Aranyi; Engel, *Archontológia*, vol. II, p. 15;

Wertner, „*Hunyadmegye tisztikara*”, p. 63. – Familiari ai voievodului Ladislau Losonci (1376–1385, 1386–1392).

Ladislau [Zagyvafői] (fiul lui Nicolaus), magister, comite, castelan al cetății Deva (1395)

Stephanus, fiul lui Chanad de Pestes (1390–1395) și *Michael, fiul lui Benche Pestesi* (1395), *juzi nobiliari*

1395. IV. 20. (DL 42611 = *HOkm*, vol. VIII, p. 350–351, cu data greșită: 1295. IV. 19 = *ZsOkl*, vol. I, nr. 3929). – Pentru identificarea comitelui: *ZsOkl*, vol. I, nr. 3124 (1393. X. 4.); surse citate de Engel, *Genealógia*, Kacsics nem, 2. tábla: Zagyvafői. Comitele Ladislau Zagyvafői a fost vicecomite de Borsod (1405), oficial de Șarpotoc/Gloden (comit. Turda) în 1411 (*TelOkl*, vol. I, p. 372 = DL 73921, 1411. III. 24). A participat în luptele din Moravia, duse de regele Sigismund, unde a akuns în captivitatea cehilor (*ZsOkl*, vol. IV, nr. 2361, 1414. VIII. 10). Pentru identificare și sursa datelor citate: Engel, *Archontológia*, vol. II, p. 261). Familiar al voievodului Frank Szécsényi (1393–1395).

Iohannes, magister, comite, castelan al cetății Deva (1397)

1397, doc. în Arh. fam. Buda din Galați, odinioară în Arh. Naț. Magh. (*Csánki*, vol. V. p. 246). – Familiar al voievodului Stibor Stiborici (1395–1401, 1409–1414).

Parvus Laurentius, vicecomite (1410)

Szentgyörgyi Iohannes [fiul lui Iohannes, fiul lui Michael] (1410–1413) și *Egidisu, fiul lui Ladislau Alpestes* (1410), *juzi nobiliari*

1410. XII. 2 (DJAN Cluj, Arh. Muz. Ard., Arh. din Mureșeni a fam. Lázár de Lázarea, DF 257919). – Vicecomitele Laurentius *Parvus* a fost familiar al voievodului Stibor Stiborici (1395–1401, 1409–1414).

Gyula (dictus) Kakas de Kaza [fiul lui Ladislau], comite, castelan al cetății Hațeg (1413)

Iohannes, fiul lui Iohannes, fiul lui Michael Szentgyörgyi (1410–1413) și *Stephanus, fiul lui [Stephanus?], fiul lui Chanad de Pestes* (1413), *juzi nobiliari*

1413. VI. 13. (DL 63051 = *ZsOkl*, vol. IV, nr. 751). – Comitele Gyula Kakas, *miles aule* între 1406–1421 (Engel, *Archontológia*, vol. II, p. 497); fiul lui Ladislau (DL 89879, 1427. I. 13, citat de Engel, *Genealógia*, Rátót nem, 5. tábla: Kakas, kazai). Familiar al voievodului Stibor Stiborici (1395–1401, 1409–1414).

+ Simon, comite (1431)

1431. V. 15. (Bibl. Acad. Rom. Cluj, Arh. Muz. Ard., Kemény, Josephus, *Diplomarii Transsilvanici Appendix*, vol. III, p. 121, copie din sec. al XIX-lea) = Kenderesi F., „Vajda Hunyadvár külső tekintetben és ennek történeti leírása az újabb időkig”, în *Tudományos Gyűjtemény*, 7, 1831. p. 31–32 = *Țara Ha-*
www.mcdr.ro / www.cimec.ro

tegului, p. 86 (nr. 66). Amintirea, fără nume, a patru juzi nobiliari și faptul că originalul documentul s-a păstrat doar într-o copie modernă a contelui József Kemény, ridică problema autenticității.

Sigismundus Dengelegi [fiul lui Bartholomeus], comite, castelan al cetății Deva (1433) *Fabianus* (dictus) *Csanád de Alpestes* (1433–1439) și *Simon*, fiul lui *Gregorius Kéméndi* (1433), juzi nobiliari

1433. III. 24. (DL 43950). – Pentru identificarea comitelui: Sigismundus, fiul lui Bartholomeus Dengelegi, nobil din comitatul Sătmár, posesor al satului Dindești/Dindeleag (*Csánki*, vol. I, p. 493): Géresi K., *Codex diplomaticus comitum Karolyi de Nagy-Károly. A nagykarolyi gróf Karolyi család oklevéltára*, vol. I, Bp., 1881, p. 504 = *ZsOkl*, vol. I, nr. 6040 = DL 98716 (1399. VIII. 26); *Ub*, vol. V, p. 257 = Arh. or. Sibiu, Kirchengemeinde Treppen nr. 4, DF 292189 (1448. VII. 12). Surse citate de: Engel, *Genealógia*, Káta nem, 5. tábla: Dengelegi (Pongrác). Sigismundus Dengelegi, vicecomite al comitatului Solnocul de Mijloc în 1408 (Bártfai Szabó L., *Oklevéltár a gróf Csáky család történetéhez*, vol. I, Bp., 1919, p. 344, 1427. IX. 22, citat de Engel, *Archontológia*, vol. I, p. 201). Identificare greșită: Rusu, *Castelani*, p. 13, nota nr. 8. – Familiar al voievodului Ladislau Csáki (1426–1437).

Mathias Rápolti (1439–1446) și Nicolaus Aranyi [fiul lui Nicolaus] (1439), comiți *Bartholomeus Csanád de Alpestes* (1433–1439) și *Stephanus Szentgyörgyi* (1439), juzi nobiliari

1439. III. 10. (DJAN Cluj, Arh. fam. Barcsay, DF 280909). – Pentru Nicolaus Aranyi, fiul lui Stephanus, a se vedea: în jurul datei de 1428. I. 6 (DJAN Cluj, Arh. Muz. Ard., Arh. fam. Bethlen de Iktár, DF 255024), citat de: Engel, *Genealógia*, fam. Aranyi. – Familiari ai voievodului Desideriu Losonci (1438–1441), doar Rápolti apoi al lui Ioan Hunyadi (1441–1458).

Mathias Rápolti (1439–1446) și Franciscus [Páznádi] (1446–1452) diacul, comiți. – Rápolti totodată castelan al Devei (1446–1458), Páznádi castelan al cetății Hunedoara (1446–1454)

1446. VI. 29. (DL 29482). – Mathias Rápolti, castelan al cetății Deva aflat în stăpânirea lui Ioan Hunyadi: 1449. (DL 30446); 1453. I. 17. (DJAN Sibiu, Arh. or. Sibiu și a Națiunii Săsești, Urk. II/148, DF 244791); 1458. VI. 6. (DL 30446). – Páznádi Ferenc, castelan al cetății Hunedoara: 1448. VI. 5. (DL 93096); 1449. V. 1. (*Țara Hațegului*, p. 136, cu datare reșită: 1446); 1451. V. 8. (DL 13440 = Hajnal I., „Kivonatok Hunyadi János kormányzó okleveleiből”, în *Levéltári Közlemények*, 1, 1923, p. 118. nr. 59); 1451. XI. 8. (*Ub*, vol. V, p. 328); 1451. XII. 8. (DF 246929 = *Ub*, vol. V, p. 332); 1451. XII. 15. (*Ub*, vol. V. 333); [1454–1456] (*Țara Hațegului*, vol. I, p. 212). Sursa izvoarelor citate: Engel, *Archontológia*, vol. I, p. 248. – Paznad, localitate dispărută, din comit. Timiș, între Becicherecu Mic și Satchinez (Engel, *Térkép*, loc. Páznád). – Familiari ai voievodului Desideriu Losonci (1438–1441), apoi ai lui Ioan Hunyadi (1441–1458).

Franciscus Páznádi, diacul, vicecomite (1446–1452), castelan al cetății Hunedoara (1446–1456)

1452. I. 18. (DJAN Brașov, Arh. or. Brașov, Privil. et instrum. publ., DF 246945 = *Ub*, vol. V, p. 335–336). – Franciscus [Páznádi], castelan, pe care Ladislau Hunyadi, fiul cel mare al lui Ioan de Hunedoara, marele comis regal (1456–1457) îl menționează cu sintagma „castelanul nostru”: 1456. XI. 30 (in Andree ap., Sz[abó] K., „Jelentés a vajda-hunyadi görög catholikus egyház levéltáráról”, în *Századok*, 21, 1887, Pótfüzet, p. 49). – Familiar al lui Ștefan Rozgonyi senior în 1439 (Bártfai Szabó L., *A sárvár-felsővidéki gróf Széchenyi család története*, vol. I, Bp., 1911. p. 552, citat de Engel, *Archontológia*, vol. II, p. 187), apoi al familiei Hunyadi.

Elyas Dédácsi (*de Dedach*) și Petrus Kéméndi (*de Kemend*), vicecomiți (1467)

Bartholomeus Csanád de Alpestes (1467–1468) și *Paulus Kéméndi* (1467), juzi nobiliari

1467. VII. 21. (Arh. Muz. Ard., Arh. fam. Bethlen de Iktár, DF 255032). – Petrus Kéméndi om al regelui în 1468, desemnat pentru o introducere în posesiune (DL 27499, 1468. VII. 16, sursa: *Coll. dipl. Hung.*, Rácz Gy.)

Iohannes Rédei, vicevoievodul Transilvaniei (1468–1472) și Christophorus Körei (*de Kere*), comiți (1468–1469)

Bartholomeus Csanád de Alpestes (1467–1469) și *Benedictus*, fiul lui *Briccius Lozsádi* (*Benedictus Bricții*) (1468–1469), juzi nobiliari

1468. X. 25. (DL 45325 = *HunyadmÉvk*, 5, 1887–1888, p. 96–97, cu data greșită: 1478. X. 20); 1469. VII. 3. (DL 45359). – Iohannes Rédei, voievodul Transilvaniei, vicecomite al comitatului Heves între 1461–1467 (Havassy P., *Heves megye középkori tisztségviselői*, Eger 1986, p. 39–40), nobil din comitatul Heves (*Csánki*, vol. I, p. 83). La fel, Christophorus Körei nobil din comitatul Heves (vezi și *Csánki*, vol. I, p. 65); identificat greșit în Wertner, „*Hunyadmegye tisztkara*”, p. 64.

Georgius Laki (*de Laak*) și Iohannes Polyeni (*de Polyen*), vicecomiți, castelani ai cetății Hunedoara (1477)

Thomas Csuka de Haró (1477–1479) și *Mathesu Lógó de Alpestes*, juzi nobiliari (1477–1483)

1477. (DJAN Cluj, Arh. Muz. Ard., Arh. fam. Bethlen de Iktár, DF 255037); 1477. V. 27. (DJAN Cluj, Arh. Muz. Ard., Arh. din Ciumbrud a fam. Kemény, DF 280952 = Magyar K., „Regesták Alsófehérvármegye levéltárából”, în *Történelmi Tár* 1907, p. 96–97).

Andreas Vajcai (*de Wayca*) și Vincentius Temesvári, vicecomiți, castelani ai cetății Hunedoara (1479)

Thomas Csuka de Haró (1477–1479, 1483) și *Mathesu* [*Lógó*] *de Alpestes*, juzi nobiliari (1477–1483)

1479. III. 16. (DL 45773).

Iohannes Corvinus, comite (1479–1504?)

1479. X. 21. (DL 27714, citat de *Csánki*, vol. V, p. 246); 1482. IV. 8. (DL 37652); 1482. IV. 8. (DL 37653, citat de *Csánki*, vol. V, p. 246); 1493. VI. 15. (DL 37679, citat de *Csánki*, vol. V, p. 247–248).

Vincentius Temesvári și Paulus Magnus, comiți (1481), castelani ai cetății Hunedoara (1481–1483)

1481. II. 13. (*CDHung*, vol. XI, p. 505–507); 1481. VIII. 14. (Arh. Naț. Slovacă, Arh. centrală a fam. Révay, 87/1/12, DF 260282); 1481. IX. 4. (ibidem, Révay, 87/1/13, DF 260283). – Castelani: 1482. VII. 12 (DL 37653, citat de *Csánki*, vol. V, p. 246); 1483. VI. 24. (DL 45957 = *HunyadmÉvk*, 5, 1887–1888, p. 98–99).

Matheus [Lógó] de Alpestes (1477–1483) și *Iohannes Harói* (1481), juzi nobiliari

1481. II. 13. (*CDHung*, vol. XI, p. 505–507); 1481. VIII. 14. (Arh. Naț. Slovacă, Arh. centrală a fam. Révay, 87/1/12, DF 260282); 1481. IX. 4. (ibidem, Révay, 87/1/13, DF 260283).

Thomas Csuka de Haró (1477–1479, 1483) și *Matheus [Lógó] de Alpestes* (1477–1483), juzi nobiliari

1483. VI. 24. (DL 45957 = *HunyadmÉvk*, 5, 1887–1888, p. 98–99).

Andreas Vízközi (*de Wyzkez*), comite, castelan al cetății Hunedoara (1484–1488)

1488. II. 26. (DJAN Cluj, Arh. Muz. Ard., Arh. de rudenie a fam. Bánffy, DF 261059); 1488. VI. 17. (DJAN Cluj, Arh. Muz. Ard., Arh. fam. Bethlen de Iktár, DF 255046); 1488. VII. 1. (DL 46091 = *HunyadmÉvk*, 1, 1880–1881, p. 68–69). – Andreas Vízközi castelan, împreună cu Dionisius Györi (*de Iaurino*): 1484. VII. 2. (DL 37660 = Pataki, *Hunedoara*, p. 129).

Valentinus Kis (Parvus) de Haró (1488, 1508) și *Valentinus Gergelyfi (Gergelfy) de Hosdát* (1488), juzi nobiliari

1488. II. 26. (DJAN Cluj, Arh. Muz. Ard., Arh. de rudenie a fam. Bánffy, DF 261059).

Valentinus Kis (Parvus) de Haró (1488, 1508) și *Clemens Keresztúri* (1488), juzi nobiliari

1488. VI. 17. (DJAN Cluj, Arh. Muz. Ard., Arh. fam. Bethlen de Iktár, DF 255046); 1488. VII. 1. (DL 46091 = *HunyadmÉvk*, 1, 1880–1881, p. 68–69); 1488. VIII. 26. (DL 26442). – Clemens Keresztúri om al regelui în 1506 (DL 29914).

Vincentius Temesvári, comite (1489), castelan al cetății Hunedoara (1489–1491)

1489. VIII. 25. (Arh. Naț. Slovacă, Arh. centrală a fam. Révay, 87/1/15, DF 260285); 1491. VII. 9. (*KmJkv*, vol. II, nr. 2737). – Castelan al cetății Hunedoara: 1489. (DL 86798); 1491. XII. 17. (DJAN Sibiu, Arh. or. Sibiu și a Națiunii Săsești, Urk. III/82 = DF 245389).

Matheus Bíró de Pestes (1489) și *Demetrius Császár de Szentgyörgy* (1489–1494), *juzi nobiliari*

1489. VIII. 25. (Arh. Naț. Slovacă, Arh. centrală a fam. Révay, 87/1/15, DF 260285). – Demetrius Császár, om al regelui în 1504 (Pesty, *Krassó*, vol. III, p. 477, 1504. VII. 1); 1506 (DL 29914).

Paulus Magyi (*de Magh*) și Iohannes Horvát (*Horwath*), comiți, castelani ai cetății Deva (1492)

Demetrius Czászár de Szentgyörgy (1489–1494) și *Blasius Furka (Fwrka) de Keresztúr* (1492–1494), *juzi nobiliari*

1492. V. 1. (Muzeul Agriculturii Maghiare, Budapesta, Col. de manuscrise /Magyar Mezőgazdasági Múzeum Kézirattára/, III/7965, DF 287768); 1492. V. 8. (Sacerdoțeanu, „Două acte hațegane”, în *ARMSI*, Seria III, Tom. XVIII, 1935–1936, p. 220–221); 1492. V. 25 (DANIC, Buc., Col. “Doc. transilvănene”, XVII/4 = Feneșan, „Ohaba și Ponor”, în *Sargetia*, 18–19, 1984–1985, p. 187). – Iohannes Horvát poate este identic cu *Iohannes Horwath de Razwaya*, castelan al cetăților Lipova și Șoimuș (1509, *TelOkl*, vol. II, p. 313). – Blasius Furka a fost fiul lui Nicolae; a avut poeseiuni în Cristur și Boș, comit. Hunedoara (DL 29568 = *HunyadmÉvk*, 1, 1880–1881, p. 69–73, 1496. II. 6). – Paulus Magi [fiul lui Demetrius (Tringli I., *A Perényi család levéltára 1222–1526*, Bp., 2008 (A Magyar Országos Levéltár kiadványai II. Forráskiadványok 44), nr. 489]. Probabil identic cu acel Paulus *de Magh*, care a fost vicejude al curții regale și vicevoievod al Transilvaniei (1501: DL 71079; 1502: DL 62961; 1502: *Perényi*, nr. 700; 1503: *WassLt*, nr. 518; 1511: DL 32581, vicepalatin (1504: *Perényi*, nr. 715. sz.; 1505: DL 39335).

Iohannes Bikli (*de Bykly*), comite, castelan al cetății Hunedoara (1494–1495, 1496–1498, 1500–1503)

Demetrius Czászár de Szentgyörgy (1489–1494) și *Blasius Furka de Keresztúr* (1492–1494), *juzi nobiliari*

1494. II. 4. (Arh. Naț. Slovacă, Arh. centrală a fam. Révay, 87/1/13, DF 260287); 1494. VIII. 12. (DL 74248 = *TelOkl*, vol. II, 195–196; 1494. VIII. 12. (DJAN Cluj, Arh. Muz. Ard., Arh. fam. Bethlen de Iktár, DF 255060).

Iohannes Bikli (*de Bykly*), comite, castelan al cetății Hunedoara (1494–1495, 1496–1498, 1500–1503)

1495. X. 13. (Muz. Agric. Magh. nr. III/1009, DF 274530). – Amintit doar cu funcția de castelan: 1495. IX. 13. (DL 46320, citat de: Entz Géza, *Erdély építészete a 11–13. században*, Kolozsvár 1994, p. 190); 1496. I. 3. (Amlacher,

Broos, p. 61–62). – Pentru identificarea lui Bikali: *KmJkv*, vol. II, nr. 3261, 3556, 3607, 3867).

Valentinus [Bíró?] de Hosdát (1495–1496, 1505) și *Matheus Csuka de Haró* (1495–1496), *juzi nobiliari*
1495. X. 13. (Muz. Agric. Magh. nr. III/1009, DF 274530).

Zacharias Pestesi [de Némethi], *vicecomite* (1496, 1500)

Georgius Bojtori (*de Boythor*), *vicecomite* (1496)

1496. II. 6. (DL 29568, citat de Csánki, vol. V, p. 180). – *Zacharias Felpesthew-sy de Nemethy* (*KmJkv*, vol. II, nr. 2519, 1485. III. 9); *Georgius Zacharias de Pesthes*, om al regelui (Pesty, *Krassó*, vol. III, p. 477, 1504. VII. 1).

Iohannes Rohodi (*de Rohod*) János, *comite* (1496)

Valentinus [Bíró?] de Hosdát (1495–1496, 1505, 1507–1508) și *Matheus [Csuka] de Haró* (1495–1496), *juzi nobiliari*
1496. III. 8. (DL 46336).

Stephanus Kéméndi (1496) și *Valentinus Bíró de Hosdát* (1495–1496, 1505, 1507–1508), *juzi nobiliari*
1496. IV. 21., 1496. V. 1. (DL 31157).

Georgius Bojtori (*de Boythor*), *vicecomite* (1496)

1496. VI. 7. (DL 46352 = *HunyadmÉvk*, 1, 1880–1881, p. 72).

[---] *comite* (1496)

Valentinus [Bíró?] de Hosdát (1495–1496, 1505, 1507–1508) și [*Nicolau*]s *Horvát de Haró* (1496), *juzi nobiliari*
1496. VIII. 9. (Muz. Agric. Magh. nr. III/7966, DF 287769, doc. ilizibil în parte).

Iohannes Bikli (*de Bykly*) János, *comite*, castelan al cetății Hunedoara (1494–1495, 1496–1498, 1500–1503)

Valentinus [Bíró] de Hosdát (1495–1496, 1505, 1508) și *Nicolaus Horvát de Haró* (1496), *juzi nobiliari*
1496. XI. 8. (Muz. Agric. Magh. nr. III/7967, DF 287770).

Iohannes Bikli (*de Bykly*) János, *comite*, castelan al cetății Hunedoara (1494–1495, 1496–1498, 1500–1503)

1498. V. 24. (DL 37718); 1498. VII. 20. (DL 37719). – Castelan al cetății Hunedoara: 1499. II. 25. (DL 30493, citat de Entz, *op. cit.*, p. 190).

Zacharias Felpestesi, *comite* (1496, 1500)

Iohannes Hosdāti (1500) și *Mathias Csuka de Haró* (1500), *juzi nobiliari*

1500. IX. 1. (DANIC, Buc., Col. "Doc. transilvănene", XVII/4a = Feneşan, „Ohaba și Ponor”, în *Sargetia*, 18–19, 1984–1985, p. 189).

Iohannes Bikli (*de Bykly*), comite (1494–1495, 1496–1498, 1500–1503)

1500. XI. 3. (DL 46529 = *HunyadmÉvk*, 5, 1887–1888, p. 99); 1500. XI. 24. (DJAN Cluj, Arh. Muz. Ard., Arh. fam. Gyulay-Kuún, DF 252623); 1502. XI. 25. (*KmJkv*, vol. II, nr. 3261); 1503. II. 21. (*KmJkv*, vol. II, nr. 3272). – Castelan: în jurul anului 1500 (DL 32547, citat de: *Csánki*, vol. V, p. 249); fost castelan al lui Ioan Corvinus: DL 37765 (1504. VII. 28). – Iohannes Bikli înainte de 22. X. 1505 a predat cetatea Hunedoara și funcția de comite ce ținea de ea reprezentanților lui Ioan Corvin, Emericus Török de Enying și Stephanus Istvánffy de Kisasszonyfalva (DL 21499 = Pesty, *Krassó*, vol. III, p. 482–483).

Ladislau Veres de Keresztúr (1500) și Paulus Csikós (*Chykos*) de Haró (1500), *juzi nobiliari*

1500. XI. 3. (DL 46529 = *HunyadmÉvk*, 5, 1887–1888, p. 99); 1500. XI. 24. (DJAN Cluj, Arh. Muz. Ard., Gyulay-Kuún, DF 252623).

Vincentius Hosdát (1503) și Matheus Harói (1503), *juzi nobiliari*

1503. V. 16. (Arh. Naț. Slovacă, Arh. centrală a fam. Révay, 87/1/13, DF 260294).

Andreas Török și Ladislau Gáldi, comiți (1505)

Valentinus [Bíró?] de Hosdát (1495–1496, 1505, 1507–1508) și Valentinus Harói (1505), *juzi nobiliari*

1505. VII. 1. (DL 30965). – Valentinus Harray de Harro în 1499 om al voievodului (DL 30238).

Nicolaus Benkovics de Plavna (*Nicolaus Benkowsyth de Plawna*), comite, castelan al cetății Hunedoara (*comes et castellanus de Hwnyad*) (1506)

1506. XII. 24. (DL 30970). – 1506. XI. 29. (Amlacher, *Broos*, p. 78): *Nicolaus Benkowsyth, capitaneus Hwniadiensis*.

Franciscus Balog de Alpestes, provisor și Iohannes Zalasdi, comiți, castelani ai cetății Hunedoara (1507)

Iohannes Kónya de Alpestes (1507) și [Michael?] Csolnokosi (1507), *juzi nobiliari*
1507. IV. 27., *in possessione Bachy* (Arh. Naț. Slovacă, Arh. centrală a fam. Révay, DF 260457), numele de botez al lui Csolnokosi lipsește din doc. – În 1506 este amintit un anume Michael Cholnokosi, om al voievodului (1506. XII. 17., Amlacher, *Broos*, p. 79), foarte probabil identic cu judele nobiliar sus-amintit.

Valentinus [Bíró?] de Hosdát (1495–1496, 1505, 1507–1508), *jude nobiliar*; Iohannes de Hosdát, *magister, notar al comitatului* (1507)

1507. VIII. 8. (DL 37797).

Remetei Zacharias, vicecomite (1508)

Valentinus Kis (Parvus) de Haró (1488, 1508) și *Valentinus [Bíró?] de Hosdát* (1495–1496, 1505, 1507–1508), *juzi nobiliari*

1508. I. 4. (DJAN Cluj, Arh. Muz. Ard., Arh. fam. Bethlen de Iktár, DF 255076).

Iohannes Bekes [de Facset, de Endréd], castelan al cetății Hunedoara (1509)

Amintit doar cu funcția de castelan: 1509. III. 20. (Staatsarchiv Nürnberg, Brandenburgisches Archiv, Brandenburger Literalien – în continuare: Brandenburger Lit. – 1056/5, DF 267265 = Pataki, *Hunedoara*, p. 139–140 = Pesty, *Krassó*, vol. III, p. 484). – Iohannes Bekes *de Fachiad* (Făget, comit. Caraș), cf. Pataki, *Hunedoara*, p. XXXVIII, fără indicarea sursei) și Iohannes *Bekews de Endred* din comit. Arad (DL 37797, 1507. VIII. 8; cf. *Csánki*, vol. II, p. 73).

Ladislaus Folti, comite (1510–1511)

1510. XI. 26. (DL 46960; DL 46961 = *HunyadmÉvk*, 5, 1887–1888, p. 100–101); 1511. II. 11. (DANIC, Buc., Col. “Doc. transilvănene”, XVII/4d = Feneșan, „Ohaba și Ponor”, în *Sargetia*, 18–19, 1984–1985. p. 190–191); 1511. IV. 1. (ibidem., XVII/8 = *Sargetia*, 18–19, 1984–1985. p. 191). – Doar comite: 1511. XII. 20. (Brandenburger Lit., 1056/8 = DF 267268 = Pataki, *Hunedoara*, p. 154 = Pesty, *Krassó*, vol. III, p. 496–497). – Ladislaus Folti, om al regelui în 1493 (DL 29875, 1493. VIII. 28).

Gregorius Hosdāti (1510–1516) și *Georgius Bácsi (de Bachy)* (1510–1511), *juzi nobiliari*

1510. XI. 26. (DL 46960; DL 46961 = *HunyadmÉvk*, 5, 1887–1888, p. 100–101); 1511. II. 11. (DANIC, Buc., Col. “Doc. transilvănene”, XVII/4d = Feneșan, „Ohaba și Ponor”, în *Sargetia*, 18–19, 1984–1985, p. 190–191); 1511. IV. 1. (ibidem., XVII/8 = *Sargetia*, 18–19, 1984–1985, p. 191).

Iohannes Bekes, castelan al cetății Hunedoara (1512–1517)

1512, 1513–1515, 1515–1517. (*Wekes/Bekes Janisch/Janosch, Amtman zu Hwnyad*. Pt. 1512: Brandenburger Lit., 1071/1 = DF 267344 = Pataki, *Hunedoara*, p. 9; pt. 1513–1515: 1515. X. 07, ibidem, 1121/3 = DF 267580 = Pataki, *op. cit.*, p. 11; pt. 1515–1517: ibidem, 1071/3 = DF 267346 = Pataki, *op. cit.*, p. 13; pt. 1516–1517: ibidem, 1071/2 = DF 267345 = Pataki, *op. cit.*, p. 15; ibidem, 1056/11 și 1056/11 = DF 267270 și DF 267271 = Pataki, *op. cit.*, p. 15).

Petrus Patócsi (*Pathochy*) de Iregd, comite (1516), castelan al cetății Hunedoara (1513–1516)

1516. I. 8. (DL 47135 = *HunyadmÉvk*, 5, 1887–1888, p. 102); 1516. II. 26. (DL 47141 = *HunyadmÉvk*, 5, 1887–1888, p. 103). – Amintit doar cu funcția de castelan: 1513. XII. 28. (Brandenburger Lit., 1056/9 = DF 267269 = Pataki,

Hunedoara, p. 169 = Pesty, *Krassó*, vol. III, p. 497–4978); 1514. (DL 47094 = *HunyadmÉvk*, 5, 1887–1888, p. 101–102).

Gregorius Hosdāti (1510–1516) și *Michael Kisbarcsai* (1516–1520), *juzi nobiliari* 1516. I. 8. (DL 47135 = *HunyadmÉvk*, 5, 1887–1888, p. 102); 1516. II. 26. (DL 47141 = *HunyadmÉvk*, 5, 1887–1888, p. 103).

Andreas [Szentimrei] *litteratus*, comite și castelan al cetății Hunedoara (1517)

1517. (Brandenburger Lit., 1056/12 = DF 267271 = Pataki, *Hunedoara* p. 28, 31). – Probabil identic cu acel Andrei Szentimrei (altfel *de Moravia*) care a fost administratorul veniturilor voievodale din Deva și Geoagiu (DL 30339, citat de *Csánki*, vol. V, p. 235).

Andreas Szentimrei (*de Zenthymreh*), *litteratus* și Iohannes Bekes (*Bekws*), comiți (1520–1524) și castelani ai cetății Hunedoara (1518–1524)

1520. VI. 19. (DJAN Cluj, Arh. Muz. Ard., Col. Török B., DF 244563). – Amintiți doar cu funcția de castelan: 1518. VIII. 14 (Brandenburger Lit., 1056/13 = DF 267272 = Pataki, *Hunedoara* p. 177); 1520. VII. 1 (Brandenburger Lit., 1056/17 = DF 267276 = Pataki, *op. cit.*, p. 181). – Andrei, castelan: 1519. V. 24 (Brandenburger Lit., 1086/2 = DF 267492 = Pataki, *op. cit.*, p. 178).

Michael Kisbarcsai (1516–1520) și *Petrus Berecki de Haró* (1520), *juzi nobiliari* 1520. VI. 19. (DJAN Cluj, Arh. Muz. Ard., Col. Török B., DF 244563).

Michael Kisbarcsai (1516–1520), jude nobiliar

1520. IX. 20. (DJAN Cluj, Arh. Muz. Ard., Arh. fideicomisionară a fam. Jósika, DF 257630; document emis împreună cu Ladislaus Folti, Casparus Macskási de Bakaj, Nicolaus Kéméndi și magistrul Paulus Barcsai, protonotarul Transilvaniei). – Casparus Macskási în 1523 om al voievodului (DL 31039).

Andreas Szentimrei, *litteratus* și Iohannes Bekes (*Bekws*) János, comiți și castelani ai cetății Hunedoara (1520–1524)

Petrus Berecki de Haró (1520) și *Stephanus Naláci*, *juzi nobiliari* (1520, 1524)

1520. IX. 25. (DL 47374). – Stephanus Naláci, om al regelui în 1518 (DL 29964).

Andreas Szentimrei, *litteratus* și Iohannes Bekes (*Bekws*), comiți și castelani ai cetății Hunedoara (1520–1524)

Paulus Hosdāti (1523) și *Petrus Berecki de Haró* (1520–1524), *juzi nobiliari*

1523. I. 13. (DL 47486 = *HunyadmÉvk*, 5, 1887–1888, p. 104); 1523. IV. 14. (DL 47499 = *HunyadmÉvk*, 5, 1887–1888, p. 104–105).

Andreas Szentimrei, *litteratus* și Iohannes Bekes (*Bekws*), comiți și castelani ai cetății Hunedoara (1520–1524)

Petrus Berecki de Haró (1520–1531) și *Stephanus Naláci* (1520, 1524–1531), juzi nobiliari

1524. X. 11. (Arh. Naț. Slovacă, Arh. centrală a fam. Révay 87/2/5/a, DF 260304; ibidem, Révay, 87/2/4, DF 260303). – Andrei, castelan: 1524. XI. 27 (Brandenburger Lit., 1227/1 = DF 267754 = Pataki, *Hunedoara*, p. 183).

Michael Kisbarcsai, vicecomite (1524)

1524. XII. 3. (DJAN Cluj, Arh. Muz. Ard., Arh. fam. Gyulay-Kuún, DF 252623).

Andreas Barátfi (*Barthffy*) și Michael Erdélyi de Ilia (*Erdely de Ilye*) comiți și castelani ai cetății Hunedoara (1531)

Petrus Berecki de Haró (1520–1531) și *Stephanus Naláci* (1520, 1524–1531), juzi nobiliari

1531. XI. 21 (in Pesthes, f. III. a. Clementis pape, Arh. Naț. Margh., Col. Sóllyom Fekete) (*HunyadmÉvk*, 5, 1887–1888, p. 108–109). – Michael Erdely de Ilye, om al regelui în 1532 (1532. VI. 20., Amlacher, *Broos*, p. 104–105).

Valentinus, preot de Deva, vicerahivar al comitatului Hunedoara

1533. VI. 23 (*HunyadmÉvk*, 5, 1887–1888, p. 108–109).

Tabel prozopografic

Alpestesi (*de Alpestes*, azi Peștișu Mare; comit. HD, *Csánki*, vol. V, p. 150) Egidius (fiul lui Ladislaus) jud. nob. (1410).

Aranyi, *de Aran (de Benchenc, de Piskenth*, azi Binținți/Aurel Vlaicu și Pișchinți; comit. HD, *Csánki*, vol. V, p. 75, 125, 150–151; Engel, *Genealogia*, fam. Aranyi).

– Iohannes (fiul lui Nicolaus „Malac”), comite (1382–1390), castelan al cetăților Deva (1382–1390) și Hațeg (1390).

– Nicolaus (fiul lui Stephanus „Porkoláb”), comite (1439).

– Stephanus, jud. nob. al comit. Hunedoara (1333).

– Stephanus „Porkoláb” (fiul lui Nicolaus „Malac”), castelan al cetății Ungu-

raș (1377), comite al comitat. Dăbâca (1378–1384), comite al comit. Hunedoara, castelan al cetăților Deva și Hațeg (1390).

Bácsi (*de Bachy*, azi Băcia; comit. HD, *Csánki*, vol. V, p. 151) Georgius, jud. nob. (1510–1511).

Balog, *Bolog (de Alpesthes*, azi Peștișu Mare; comit. HD, *Csánki*, vol. V, p. 153) Franciscus, provisor, comite, castelan al cetății Hunedoara (1507).

Barátfi (*Barthffy*) Andreas, comite, castelan al cetății Hunedoara (1524).

Barcsai *vezi* Kisbarcsai

Băcăinți, fam. din ~: Macskási

Băcia, fam. din ~: Bácsi

Bârcea Mică, fam. din ~: Kisbarcsai

Bekes, *Bekws (de Facset*, Făget; de Endréd; comit. Arad, *Csánki*, vol. II,

- p. 73) Iohannes, comite, castelan al cetății Hunedoara (1520–1524).
- Bencefi (*de Pesthes*, Peștiș) (comit. HD, *Csánki*, vol. V, p. 163; familia este amintită uneori cu numele de Pestesi) Michael (fiul lui Benche), jud. nob. (1395).
- Benkovics (*de Plavna*), Nicolaus comite, castelan al cetății Hunedoara (1506).
- Berecki, *Bereczky* (*de Haro*, azi Hărău; comit. HD, *Csánki*, vol. V, p. 163) Petru, jud. nob. (1520–1524).
- Bicălatu, fam. din ~: Bikli
- Bikli, *Bykly* (*de Bykol*; azi Bicălatu, comit. Cluj, *Csánki*, vol. V, p. 48–49, 439) Iohannes, comite, castelan al cetății Hunedoara (1494–1495, 1496, 1498, 1500–1503).
- Bințița, familie din ~: Aranyi
- Bíró, *Byro* (*de Hosdath*; azi Hășdat; comit. HD, *Csánki*, vol. V, p. 170) Valentinus, jud. nob. (1495–1496, 1505, 1507–1508); probabil identic cu Valentinus Hosdáti.
- Bíró, *Biro* (*de Pesthes*; azi Peștiș; comit. HD, *Csánki*, vol. V, p. 164) Matheus, jud. nob. (1489).
- Bojtori, *de Boythor* (Buituri, comit. HD, *Csánki*, vol. V, p. 165) Georgius, vicecomite (1496), om al voievodului, în comit. Hunedoara (1482: DL 29855).
- Buituri, fam. din ~: Bojtori
- Chimindia, fam. din ~: Kéméndi
- Corvinus Iohannes, comite (1479–1504?).
- Cristur, familii din ~: Furka, Keresztúri, Veres
- Czászár, *Chazar* (*de Zenthgerg*, sat dispărut în apropierea localității Simeria-Biscaria) (comit. HD, *Csánki*, vol. V, p. 168) Demetrius, jud. nob. (1489–1494).
- Csanádfi, *filius Chanad*, *Chanadini*, *Chanad* (*de Pestes*, *Alpestes*, Peștiș) (comit. HD, *Csánki*, vol. V, p. 168).
- Bartholomeus, jud. nob. (1467–1468).
- Fabianus, jud. nob. (1433–1439).
- Stephanus, jud. nob. (1390–1395, 1413).
- Csikós, *Chykos* (*de Haro*, azi Hărău; comit. HD, *Csánki*, vol. V, p. 168) Paulus, jud. nob. (1500).
- Csolnokosi, *de Cholnokos* (comit. HD, *Csánki*, vol. V, p. 169) [Michael?], jud. nob. (1507).
- Csuka, *Chwka* (*de Haro*, azi Hărău; comit. HD, *Csánki*, vol. V, p. 170).
- Matheus, jud. nob. (1495–1496).
- Mathias, jud. nob. (1500).
- Thomas, jud. nob. (1477–1479, 1483).
- Dédácsi, *de Dedach* (comit. HD, *Csánki*, vol. V, p. 172–173) Elyas, vicecomite (1467).
- Dengelegi (comit. Sătmar, din neamul Káta, *Csánki*, vol. I, p. 493) Sigismundus, [fiul lui Bartholomeus], comite, castelan al cetății Deva (1433).
- Erdélyi (*Erdely de Ilye*) Michael (din Ili-a), comite, castelan al cetății Hunedoara (1524).
- Făget fam. din ~: Bekes
- Felpestesi, *Felpesthewsy* Zacharias (*de Nemethy*, azi Mintia; comit. HD, din neamul Hermán, *Csánki*, vol. V, p. 180, 244), comite (1496, 1500).
- Franciscus, *litteratus*, comite/vicecomite (1446–1452), castelan al cetății Hunedoara (1446–1454) *vezi* Páznádi Franciscus
- Folti, *de Folth* (comit. HD, *Csánki*, vol. V, p. 181–183) Ladislaus, comite (1510–1511), jud. nob. (1520).

- Furka, *Fwrka* (*de Keresthwr*; azi Cristur; comit. HD, *Csánki*, vol. V, p. 183), Blasius (fiul lui Nicolae), jud. nob. (1492–1494).
- Gáldi Ladislaus, comite (1505).
- Gergelyfi, *Gergelfy* (*de Hosdad*; azi Hășdat; comit. HD, *Csánki*, vol. V, p. 185) Valentinus, jud. nob. (1488)
- Harói, *Harray* (*de Haro*, Hărău, comit. HD, *Csánki*, vol. V, p. 186).
- Valentinus, jud. nob. (1505).
- Demetrius (fiul lui Barnaba), jud. nob. (1390).
- Iohannes, jud. nob. (1481).
- Matheus, jud. nob. (1503).
- Hărău, familii din ~: Berecki, Csikós, Csuka, Horvát, Kis
- Hășdat, familie din ~: Gergelyfi
- Horvát, *Horvath* (*de Haro*; comit. HD, *Csánki*, vol. V, p. 187) Nicolaus, jud. nob. (1496).
- Horvát, *Horwath*, Iohannes, comite, castelan al cetății Deva (1492).
- Hosdāti, *de Hosdad* (Hășdat; comit. HD, *Csánki*, vol. V, p. 187)
- Gregorius, jud. nob. (1510–1516).
- Iohannes, jud. nob. (1500), notar al comitatului Hunedoara (1507).
- Paulus, jud. nob. (1523).
- Vincentius, jud. nob. (1503).
- Valentinus *vezi* Biró Valentinus
- Iohannes (fiul lui Nicolaus), comite, castelan al cetăților Deva și Hațeg (1390) *vezi* Aranyi „Porkoláb” Stephanus
- Iohannes (fiul lui Nicolaus), comite (1382–1390), castelan al cetății Deva (1382–1390), castelan al cetății Hațeg (1390) *vezi* Aranyi Iohannes
- Iohannes, *magister*, comite, castelan al cetății Deva (1397)
- Ilia, fam. din ~: Erdélyi
- Irewgdh*, fam. din ~: Patócsi
- Jeledinți, fam. din ~: Lozsádi
- Kakas (*de Kaza*, comit. Borsod, *Csánki* I. p. 161) Gyula, miles aule (1406–1421) comite, castelan al cetății Hațeg (1413).
- Kéméndi, *de Kemend* (Chimindia, comit. HD, *Csánki*, vol. V, p. 188–189).
- Stephanus, jud. nob. (1496).
- Nicolaus, jud. nob. (1520).
- Paulus, jud. nob. (1467).
- Petrus, vicecomite (1467).
- Simon (fiul lui Gregorius), jud. nob. (1433).
- Keresztúri, *de Kerezthwr* (Cristur, comit. HD, *Csánki*, vol. V, p. 194).
- Kelemen, jud. nob. (1488).
- Petrus (fiul lui Paulus), jud. nob. (1333).
- Kis, *Parvus*, Laurentius, vicecomite (1410).
- Kis, *Parvus* (*de Haro*; comit. HD) Valentinus, jud. nob. (1488, 1508).
- Kisbarcsai, *de Kysbarcha* (comit. HD, *Csánki*, vol. V, p. 196) Michael, jud. nob. (1516–1520), vicecomite (1524).
- Kónya, *Konia* (*de Alpesthes*, azi Peștișu Mare; comit. HD, *Csánki*, vol. V, 197) Iohannes, jud. nob. (1507).
- Körei (*de Kere*; comit. Heves), Christophorus, comite (1468–1469).
- Laki (*de Laak*) Georgius, vicecomite, castelan al cetății Hunedoara (1477).
- Ladislaus, *magister* (fiul lui Nicolaus), comite al comitatului Hunedoara, castelan al cetății Deva (1395) *vezi* Zagyvafői Ladislaus
- Lógó, *Logo* (*de Alpestes*, azi Peștișu Mare; comit. HD, *Csánki*, vol. V, p. 203) Matheus, jud. nob. (1477–1483).
- Lozsádi, *de Losad* (Jeledinți, comit. HD, *Csánki*, vol. V, p. 203) Benedictus,

- fiul lui Briccius (*Benedictus Briccii*), jud. nob. (1468).
- Macskási, *Matskassy* (*de Bakay*, azi Băcăinți, comit. HD, *Csánki*, vol. V, p. 204) Casparus, jud. nob. (1520).
- Magyi, *de Magh* (comit. Szabolcs) Paulus, comite al comitatului Hunedoara, castelan al cetății Deva (1492).
- Mátéházi (comit. Gömör) Martinus, comite (1333), castelan al cetății Deva (1326–1338).
- Michael, fiul lui Benche *vezi* Bencefi
- Nagy, *Magnus* Paulus, comite (1481–1483), castelan al cetății Hunedoara (1481–1483).
- Naláci, *de Nelacz* (Nălațvad, comit. HD, *Csánki*, vol. V, p. 213) Stephanus, jud. nob. (1520, 1524).
- Patócsi, *Pathochi* (*de Irewgdh*, comit. Arad, *Csánki*, vol. I, p. 786) Petrus, comite, castelan al cetății Hunedoara (1516).
- Páznádi, *de Paznad* (comit. Timiș, *Csánki*, vol. II, p. 56, vol. V, p. 216) Franciscus, diacul, comite/vicecomite (1446–1452), castelan al cetății Hunedoara (1446–1452).
- Peștișu Mare, familii din ~: Alpestesi, Balog, Csanádfi, Kónya, Lógó
- Peștișu Mic *vezi* Felpestesi
- Peștișu, familii din ~: Bencefi, Biró, Csanádfi
- Pișchinți, familie din ~: Aranyi
- Polyeni, *de Polyen* (comit. HD, *Csánki*, vol. V, p. 126, 128) Iohannes, vicecomite, castelan al cetății Hunedoara (1477).
- Rápolti, *de Rapolth* (Rapoltu Mare, comit. HD, *Csánki*, vol. V, 221–222) Mathias, comite (1439–1446), castelan al cetății Deva (1446–1458).
- Rédei, *de Rede* (comit. Heves; *Csánki*, vol. I, p. 83) Iohannes, vicevoievodul Transilvaniei (1468–1472), comite al comitat. Hunedoara (1468–1469).
- Remetei, *de Remethe* (comit. Timiș? Caraș?) Zakariás, vicecomite (1508).
- Rohodi, *de Rohod* (comit. Sătmar, 1511: DL 62392) Iohannes, comite (1496).
- Saul, *magister*, comite (1365).
- Simon, comite (doc. fals?, 1431).
- Sântimbru *vezi* Szentimrei
- Szentgyörgyi, *de Zenthgergh* (comit. HD, *Csánki*, vol. V, p. 234–235) Stephanus, jud. nob. (1439).
- Szentgyörgyi, *de Zengeorg* (comit. HD, *Csánki*, vol. V, p. 234–235) Iohannes (fiul lui Iohannes, fiul lui Michael) jud. nob. (1410–1413).
- Szentimrei (*Csánki*, vol. V, p. 235) Andreas diacul (litteratus), comite, castelan al cetății Hunedoara (1520–1524).
- Temesvári, *de Themeswar*, Vince, vicecomite (1479), comite al comitat. Hunedoara (1481–1491), castelan al cetății Hunedoara (1479–1491).
- Terek vezi* Török
- Timișoara, *Themeswar*, *vezi* Temesvári Török, *Terek*, Andreas, comite (1505).
- Vajcai, *de Wayca*, Andreas, vicecomite, castelan al cetății Hunedoara (1479).
- Veres, *Veres* (*de Keresthur*) (comit. HD, *Csánki*, vol. V, p. 243) Ladislaus, jud. nob. (1500).
- Vizközi, *de Wyzkez*, Andreas, comite, castelan al cetății Hunedoara (1488).
- Zagyvaffői (comit. Nógrád, din neamul Kacsics, *Csánki*, vol. I, p. 111) Ladislaus, magister (fiul lui Nicolaus), comite, castelan al cetății Deva (1395), vicecomite de Borsod (1405), oficial de Șarpotoc/Gloden (comit. Turda) în 1411.

- Zalasdi (comit. HD, *Csánki*, vol. V, p. 244) Iohannes, comite, castelan al cetății Hunedoara (1507).
- Zenthgerg* (sat dispărut în apropierea localității Simeria–Biscaria, jud. HD), familie din ~: Czászár, Szentgyörgyi.
Zlaști vezi Zalasdi

Abrevieri

- Amlacher, *Broos* = *Urkundenbuch zur Geschichte der Stadt und des Stuhles Broos bis zum Übergang Siebenbürgens unter Erbfürsten aus dem Hause Österreich 1690*, Hg. Albert Amlacher, Hermannstadt, 1879.
- Arh. Muz. Ard. = Arhiva Muzeului Național Ardelean („Erdélyi Nemzeti Múzeum Levéltára”, Colecția de arhive a Societății Muzeului Ardelean din Cluj, azi în custodia DJAN Cluj, a BCU Cluj și a Bibl. Acad. Rom. Cluj).
- Arh. Naț. Magh. = Arhiva Națională Maghiară, Budapesta (Magyar Országos Levéltár, Bp.).
- Arh. Naț. Slovacă = Arhiva Națională Slovacă (Slovenský Národný Archív, Bratislava).
- Arh. or. Sibiu = Arh. orașului Sibiu și a Națiunii Săsești/Archiv der Stadt Hermannstadt und der sächsischen Nation (DJAN Sibiu).
- ÁÜO = *Codex diplomaticus Arpadianus continuatus. Árpádkori új okmánytár*. Kiad. Wenzel Gusztáv, vol. I–XII, Bp., 1860–1874 (Monumenta Hungariae Historica. Diplomataria. Magyar Történelmi Emlékek. Első osztály: Okmánytárak. VI–XIII, XVII–XVIII, XX, XXII).
- Bibl. Acad. Rom. Cluj = Biblioteca Academiei Române, Filiala Cluj-Napoca.
- Bp. = Budapest, Budapesta.
- CDHung = *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis*. Studio et opera Georgii Fejér, Tom. I–XI, Budae, 1829–1844.
- CDTrans = *Codex diplomaticus Transsylvaniae. Diplomata, epistolae et alia instrumenta litteraria res Transsylvanas illustrantia. Erdélyi Okmánytár. Oklevelek, levelek és más írásos emlékek Erdély történetéhez*, I (1023–1300). Bevezető tanulmánnyal és jegyzetekkel regesztákban közzéteszi Jakó Zsigmond. Bp., 1997. – II (1301–1339). Jegyzetekkel regesztákban közzéteszi Jakó Zsigmond. Bp., 2004. – III (1340–1359). Regesztákban jegyzetekkel közzéteszi Hegyi Géza és W. Kovács András közreműködésével Jakó Zsigmond. Bp., 2008. (A Magyar Országos Levéltár Kiadványai. II: Forráskiadványok 26, 40, 47. sz.).
- Coll. dipl. Hung.* = *Collectio diplomatica Hungarica*. A középkori Magyarország digitális levéltára. Digital archives of medieval Hungary. A Magyar Országos Levéltárban (MOL) a Mohács előtti gyűjteményekhez 1874–2008 között készült levéltári segédletek és oklevelek elektronikus feldolgozása (DL-DF 4.3). Szerk. Rácz György, Bp., 2008.
- Corpus Juris Hungarici 1000–1526* = NAGY Gyula – Kolosvári Sándor – Óvári Kelemen – Márkus Dezső, *1000–1526. évi törvényczikkek*, Bp., 1899 (Corpus Juris Hungarici. Magyar Törvénytár. 1000–1895).
- Csánki* = Csánki Dezső, *Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában*, vol. I–III, V, Bp., 1890–1913 (A Hunyadiak kora Magyarországon VI–VIII, IXc).
- Csukovits, *Sedriahelyek* = Csukovits Enikő, *Sedriahelyek – megyeszékhelyek a középkorban*, in *Történelmi Szemle*, 39, 1997, nr. 3–4, p. 363–386.
- DANIC = Direcția Arhivelor Naționale Istorice Centrale (București).

Decreta 1301–1457 = Decreta regni Hungariae. Gesetze und Verordnungen Ungarns 1301–1457. Collectionem manuscriptam Francisci Döry additamentis auxerunt, commentariis notisque illustraverunt Georgius Bónis, Vera Bácskai, Bp., 1976 (Publicationes Archivi Nationalis Hungarici. II. Fontes 11).

DF = Diplomatkai Fényképgyűjtemény (Fototeca diplomatică, Arh. Naț. Magh.).

DJAN Cluj = Direcția Județeană Cluj ale Arhivelor Naționale, Cluj-Napoca.

DL = Diplomatkai Levéltár (Arhiva diplomatică, Arh. Naț. Magh.).

Documenta historiam Valachorum in Hungaria illustrantia usque ad annum 1400 p. Christum. Ed. Antonius Fekete Nagy et Ladislaus Makkai, Budapestini, 1941 (Études sur l'Europe Centre-Orientale. Ostmitteleuropäische Bibliothek nr. 29).

DRH = *Documenta Romaniae Historica. C. Transilvania.* – Vol. X. (1351–1355). Întocmit de Ștefan Pascu, Sabin Belu, Ioan Dani, Aurel Răduțiu, Viorica Pervain și Konrad Gündisch. Au colaborat: Alexandru Neamțu, Sigismund Jakó, Iosif Pataki, Theodor Naum, Ștefan Bezdechi, Mihail Dan, Samuil Goldenberg, [Cluj-Napoca, 1977]. – Vol. XI. (1356–1360). Sub redacția acad. Ștefan Pascu. Întocmit de Ioan Dani, Aurel Răduțiu, Viorica Pervain, Konrad G. Gündisch, Sabin Belu. Au colaborat: Francisc Pall, Mihail P. Dan, Sigismund Jakó, Alexandru Neamțu, Ioan Sabău, Theodor A. Naum, Ștefan Bezdechi, Iosif Pataki, Samuil Goldenberg, Buc., 1981. – Vol. XII. (1361–1365). Sub redacția acad. Ștefan Pascu. Întocmit de Aurel Răduțiu, Viorica Pervain, Konrad G. Gündisch, Sabin Belu, Ioan Dani, Marionela Wolf, Buc., 1985. – Vol. XIII. (1366–1370). Volum întocmit de Ioan Dani, Konrad Gündisch, Viorica Pervain, Aurel Răduțiu, Adrian Rusu, Susana Andea, [Buc.], 1994. – Vol. XIV. (1371–1375). Volum întocmit de Aurel Răduțiu, Viorica Pervain, Susana Andea, Lidia Gross, [Buc.], 2002. – Vol. XV. (1376–1380). Volum întocmit de Susana Andea, Lidia Gross, Viorica Pervain, Adinel Dincă, Buc., 2006.

Engel, *Genealógia* = Engel Pál, *Magyar középkori adattár. Magyarország világi archontológiája 1301–1457. Középkori magyar genealógia.* MTA Történettudományi Intézete, [Bp.], 2001 (CD-ROM).

Engel, *Archontológia* = Engel Pál, *Magyarország világi archontológiája 1301–1457*, vol. I–II, Bp., 1996. (História Könyvtár. Kronológiák, adattárak 5. sz.).

Engel, *Térkép* = Engel Pál, *Magyarország a középkor végén*, Bp., [f. a.] (CD-ROM).

Feneșan, „Ohaba și Ponor”, în *Sargetia*, 18–19, 1984–1985 = Feneșan, Costin, „Ohaba și Ponor – două moșii românești din Țara Hațegului și stăpânii lor în secolele XV–XVI”, în *Sargetia*, 18–19, 1984–1985, p. 181–194.

Gábor, *A megyei intézmény* = Gábor Gyula: *A megyei intézmény alakulása és működése Nagy Lajos alatt*, Bp., 1908.

Györffy = Györffy György, *Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza*, vol. I³–IV, Bp., 1987–1998.

Hajnik, *Perjog* = Hajnik Imre: *A magyar bírósági szervezet és perjog az Árpád- és vegyes-házi királyok alatt*, Bp., 1899.

HOkm = *Codex diplomaticus patrius [Hungaricus]. Hazai okmánytár.* Kiad. Nagy Imre – Páur Iván – Ráth Károly – Stummer/Ipolyi Arnold – Véghely Dezső, vol. I–VIII, Győr–Bp., 1876–1891.

HunyadmÉvk, 5, 1887–1888 = Sólyom Fekete Ferencz, Egy ős magyar telep Hunyadmegyében, în: *A Hunyadmegyei Történelmi és Régészeti Társulat Évkönyve* (Déva), 5, 1887–1888, Bp., 1889, p. 74–137.

- HunyadmÉvk, 1, 1880–1881 = Sólyom–Fekete Ferencz, A magyarság és az oláh incolatus Hunyadban, în: *A Hunyadmegyei Történelmi és Régészeti Társulat Évkönyve* (Déva), 1, 1880–1881, Bp. 1882, p. 52–78.
- KmJkv* = Jakó Zsigmond, *A kolozsmonostori konvent jegyzőkönyvei (1289–1556)*, . Kivonatokban közzéteszi és a bevezető tanulmányt írta Jakó Zsigmond, vol. I–II, Bp., 1990. (A Magyar Országos Levéltár Kiadványai. II. Forráskiadványok 17).
- Mályusz, *Az erdélyi társadalom* = Mályusz Elemér, *Az erdélyi magyar társadalom a középkorban*, Bp., 1988. (Társadalom- és művelődéstörténeti tanulmányok 2).
- MES = *Monumenta ecclesiae Strigoniensis*. Vol. I–II. Ordine chron. dispositis, dissertationibus et notis illustravit Ferdinandus Knauz Vol. III. Collegit et edidit Ludovicus Crescens Dedek. I–III. Strigonii 1874–1924. Vol. IV. Ad edendum praeparaverunt Gabriel Dreska, Geysa Érszegi, Andreas Hegedűs, Tiburcius Neumann, Cornelius Szovák, Stephanus Tringli, Strigonii–Budapestini, 1999.
- Muz. Agr. Magh. = Muzeul Agriculturii Maghiare, Budapesta, Col. de manuscrise (Magyar Mezőgazdasági Múzeum Kézirattár).
- Ortvay, *Temesvármegye* = Ortvay Tivadar, *Oklevelek Temesvármegye és Temesvár város történetéhez*. Másolta és gyűjtötte Pesty Frigyes. Sajtó alárendezte Ortvay Tivadar, I (1183–1430), Pozsony, 1896 (Temesvármegye és Temesvár város története. 4. köt.)
- Pesty, *Krassó* = *Krassó vármegye története*. Írta Pesty Frigyes. Harmadik kötet (Oklevéltár), Bp., 1883.
- Pataki, *Hunedoara* = Pataki, Iosif, *Domeniul Hunedoara la începutul secolului al XVI-lea. Studii și documente*, Buc., 1973 (Biblioteca istorică XXXIX).
- RegArp* = *Regesta regum stirpis Arpadianae critico-diplomatica. Az Árpád-házi királyok okleveleinek kritikai jegyzéke. I/1–II/4*. Ed. Emericus Szentpétery et Iván Borsa, Bp., 1923–1990 (A Magyar Országos Levéltár kiadványai II: Forráskiadványok 9, 13. sz.).
- Sacerdoțeanu, „Două acte hațegane”, în *ARMSI*, Seria III, Tom. XVIII, 1935–1936 = Sacerdoțeanu, Aurelian, „Două acte hațegane și unul vâlcean”, în *Academia Română. Memoriile Secțiunii Istorice*, Seria III, Tom. XVIII, 1935–1936, p. 215–225.
- TelOkl* = *Codex diplomaticus sacri Romani imperii comitatus familiae Teleki de Szék. A római szent birodalmi gróf széki Teleki család oklevéltára*. Szerk. Barabás Samu, vol. I–II (1206–1526), Bp., 1895.
- Tringli, *Megyék* = Tringli István, *Megyék a középkori Magyarországon, în Honoris causa. Tanulmányok Engel Pál tiszteletére*. Szerkesztette Neumann Tibor és Rác György, Bp., 2009 (Társadalom- és művelődéstörténeti tanulmányok 40. – *Analecta Mediaevalia* III).
- Țara Hațegului* = *Izvoare privind evul mediu românesc. Țara Hațegului în secolul al XV-lea (1402–1473)*. Introducere, ediție îngrijită, note și traduceri de Adrian Andrei Rusu, Ioan Aurel Pop, Ioan Drăgan, Cluj–Napoca, 1989 (Testimonia).
- Ub* = Zimmermann, Franz – Werner, Carl – Müller, Georg – Auner, Michael – Gündisch, Gustav – Gündisch, Herta – Nussbächer, Gernot – Gündisch, Konrad G.: *Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen*, I–VII, Hermannstadt, Bukarest, 1892–1991.
- Wertner, *Hunyadmegye tisztkara* = Wertner Mór, Hunyadmegye legrégebb tisztkara (A XV. század végéig), în *A Hunyadmegyei Történelmi és Régészeti Társulat Évkönyve* (Déva), 11, 1900, Déva, 1900, p. 58–69.

WassLt = *A Wass család cegei levéltára*. Valentiny Antal oklevélkivonatait felhasználva bevezető tanulmányokkal és jegyzetekkel közzéteszi W. Kovács András, Kolozsvár, 2006 (Az Erdélyi Nemzeti Múzeum Levéltára 3. sz.).

ZsOkl = *Zsigmondkori oklevéltár*. Összeállította Mályusz Elemér. I–II/1–2. (1387–1410). Összeállította Mályusz Elemér, Bp., 1951–1958. – III–VII. (1411–1420). Mályusz Elemér kéziratát kiegészítette és szerkesztette Borsa Iván, Bp., 1993–2001. – VIII–IX. (1421–1422). Borsa Iván – C. Tóth Norbert. – X. (1423). C. Tóth Norbert, Bp., 2007. (A Magyar Országos Levéltár kiadványai II: Forráskiadványok 1, 3–4, 22, 25, 27, 32, 37, 39, 41, 43).

THE COUNTY AUTHORITIES OF HUNEDOARA COUNTY IN THE MIDDLE AGES

Abstract

The study presents the county authorities of Hunedoara (Hungarian: Hunyad) county from the beginning of the 14th century until 1526. In each of the seven counties of the medieval Transylvania county authorities were composed of the comes (*comes comitatus*) and two noble magistrates (*iudex nobilium*). The comes was appointed by the voivode of Transylvania, who was a high dignitary of the Hungarian Kingdom selected by the king to be ruler of Transylvania, while the two noble magistrates were elected by the county nobility. In several cases the comes was not a local nobleman. All of the voivodes came from outside of Transylvania, and occasionally, they brought with them their *familiars* from Hungary. The voivode appointed from among these latter or from among Transylvanian noblemen the comes, who was mentioned as *vicecomes* in the charters (the voivode was regarded by the contemporaries as the „Supreme” comes of all seven Transylvanian counties). However, the comes sometimes appointed an assistant, who was also called *vicecomes*. The *comites* of Hunedoara county were in the 14th century (from their first mention in 1333) and until the middle of the 15th century castellans of Deva (Hung.: Déva), a royal castle administered by the voivode. In the 15th century the comites of Hunedoara county were sometimes also castellans of two other royal castles in that same county: of Hațeg (Hung.: Hátszeg) and of Hunedoara (Hung.: Vajdahunyad). Somewhen before 1444, the castle of Hunedoara was donated by the king of Hungary to Ioan de Hunedoara (Hunyadi János), voivode of Transylvania (1441–1446), and from that time on the owner of this castle also became its castellan and the comes of Hunedoara county. The owner of the castle had the right to appoint an assistant instead of himself, who thus became comes of the county and castellan of Hunedoara castle.

The noble magistrates of Hunedoara county were the representatives of the county nobility, and most probably were elected by them annually. They were without exception local noblemen with smaller landed properties in Hunedoara county.

County authorities performed mainly juridical tasks. The most important scene of their actions was the county court, the *sedes iudiciaria*, which was convoked probably at fortnightly intervals; between 1333–1390 on Wednesdays, and between 1395–1524 on Tuesdays. In Hunedoara county the county courts took place in Deva, Bârcea (Hung.: Barcsa) and later on in Băcia (Hung.: Bács). The county court had jurisdiction over

noblemen only in matters of smaller interest (thievery, movable properties and tolls). Lawsuits for the division of landed properties could be initiated there, although the county court could not judge in the matter as such cases belonged to the *noble assemblies* (*congregatio generalis*) led by the voivode. On the other hand, it was exactly this voivodal court which served as the *appeal instance* for the county court. Commissioned by the voivode or the vicevoivode, the county often participated in matters of interrogation of witnesses regarding landed properties and violent trespasses.

Besides their jurisdictional functions, the county authorities operated as places of authentication (*loca credibilia*): they were authorized to draw up allegations known as „confessions” (*fassio*) about matters of smaller interest, like the procuratory (*procuratoria*), testamentary arrangements, the exchanging or the mortgaging of landed properties, settlement of smaller debts, agreements and objections.

Only a few more than 60 documents issued by the county authorities have been preserved from the period preceding 1526. These documents were usually confirmed with the seal of the comes and of the two noble magistrates, although in 1490 an own seal of the county was produced, which is most probably the first county seal in the medieval Hungarian Kingdom.

An appendix attached to the study lists the name of the comites, vicecomites and noble magistrates from the above mentioned period, as well as the time limits of their office holding.